

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

Problemen rond de behandeling van Rechtsdocumentatie

Kanttekeningen bij het CREDOC-project

Het wordt stilaan een gemeenplaats te wijzen op de indrukwekkende informatievloed die de hedendaagse mens overspoelt. Het aantal publicaties, artikelen, monografieën stijgt volgens een meetkundige reeks: waar er in 1760 over de gehele wereld slechts 10 wetenschappelijke tijdschriften bestonden, verschijnen er nu meer dan 100.000 periodieken, en mag het aantal gepubliceerde artikelen per dag op 20.000 worden geraamd (1). Het is zonder meer duidelijk dat hierin zeer grote mogelijkheden schuilen; want, waar in vroegere eeuwen de kennisoverdracht hoofdzakelijk mondeling en via persoonlijke contacten diende te geschieden, of via de enkele voorhanden zijnde manuscripten, worden de gegevens nu, via één of ander medium (drukkers, fotokopie, microfilm...), in beginsel voor iedereen, en op elk ogenblik, ter beschikking gesteld. Grote mogelijkheden en virtuele potentialiteiten worden dus geschapen, maar die blijven vooralsnog slechts loutere potentialiteiten; want, vermits de voorhanden zijnde informatie werkelijk onoverzichtelijk is geworden, is een zeer gesofistikeerd en gespecialiseerd systeem nodig om alle relevante documenten doelmatig te exploiteren, en op het gepaste ogenblik bij de hand te hebben. Als de bibliotheek slechts 20 werken bevat, volstaat het die één voor één te doorlopen om te zien of ze iets nuttigs bevatten; maar als het aantal volumes een miljoen bedraagt, is het minder aangewezen diezelfde procedure te gaan herhalen.

M.a.w. waar de (steeds maar intenser wordende) informatievloed duidelijk zeer grote beloften inhoudt, stelt diezelfde vloed de dringende opgave om systemen en technieken uit te denken die hem op een rationele en efficiënte manier kunnen kanaliseren. Want indien die opgave onbeantwoord bleef, zouden alle inspanningen, nodig om een publicatie samen te stellen, vruchteloos geweest zijn: zij zouden, omdat er geen middel voorhanden is om de erin vervatte gegevens terug te vinden, «worden in de wind zijn», — met het bijkomend risico dat een ander onderzoeker, niet op de hoogte van de inspanningen van zijn collega, over precies hetzelfde domein gaat werken.

Zoals te verwachten was, heeft «onze tijd» positief geantwoord op de uitdaging die geïmpliceerd is in de

steeds toenemende informatiestroom. Dit heeft dan geleid tot een grondige restructuratie én van de traditionele bibliotheek, én van de traditionele bibliotheekwetenschap. De eerste biblioteconomische revolutie, gekoppeld aan de naam van Dewey, met zijn Universeel Decimaal Klassificatiestelsel, heeft de plaats moeten ruimen voor de tweede biblioteconomische revolutie, die zich theoretisch oriënteert aan de interdisciplinair geworden *documentatiewetenschap*, en die, wat de realisatie betreft, bepaalde activiteiten heeft geautomatiseerd.

Ook voor de jurist stellen zich natuurlijk analoge documentatieproblemen, zij het misschien in enigszins andere modaliteiten: het aantal relevante documenten zal doorgaans, zeker in een klein land, kleiner zijn dan voor de chemicus bvb., wegens het (voorlopig nog?) nationaal karakter van elk rechtssysteem; maar anderzijds zijn die documenten soms erg belangrijk, en hebben ze een zeer hoge informatieve waarde: de jurist moet zich nl. in grote mate baseren op de precedënten. (Zeker in de landen van *stare decisis*.) Ook op juridisch gebied werden dan projecten ontworpen om het hoofd te kunnen bieden aan de massale informatie waarmee rekening moet worden gehouden; en men weet hoe ten onzent, op 16 januari 1967, de v.z.w. CREDOC werd in het leven geroepen (2), precies met de bedoeling een bepaalde, nl. gedeeltelijk geautomatiseerde, oplossing te geven aan dit probleem. De bedoeling van de promotors van het Credoc wordt echter niet altijd goed begrepen; en vooral wordt het Credoc-project niet steeds in zijn juist perspectief gezien en daardoor wel eens verkeerd beoordeeld. Hopelijk mogen nu de hierna volgende opmerkingen bijdragen tot een meer realistische stellingname en positie; hoewel natuurlijk een echt gefundeerd oordeel pas mogelijk zal worden na grondiger kennisname van de gegevens van de moderne documentatiewetenschap (3).

Deel I.

Opbergen en terugvinden van informatie

Information retrieval kan worden omschreven als het selectief en planmatig terugvinden van een document

dat opgeslagen is in een verzameling (bibliotheek, archief, ...). Het onderstelt een aantal voorbereidende activiteiten, die dan, samen met de eigenlijke retrieval, de zgn. *information-storage-and-retrieval-cycle* vormen. (4)

Eerst moeten nl. de documenten worden opgespoord, geselecteerd en aangeschaft. Daarna moeten ze worden geïndexeerd, en opgeborgen in een archief of magazijn (storage). Volgt dan, in een tweede fase, een bepaalde vraag naar de relevante documenten over een zeker domein A. Na die vraag te hebben omgevormd zodanig dat ze in dezelfde termen is geformuleerd als de index, wordt het mogelijk, in die index, referenties (of abstracts) te vinden, die (door middel van een volgnummer bvb.) verwijzen naar documenten uit het archief. Men gaat dan de bewuste documenten uit het archief halen, waarmee het proces ten einde is (retrieval).

De cyclus bestaat dus uit een aantal elkaar logisch en kronologisch opvolgende operaties; en men kan zich gemakkelijk voorstellen dat, in zeer grote archieven, het totale proces veel tijd en moeite kan kosten. Bepaalde van die operaties heeft men daarom, zoals gezegd, geautomatiseerd; het storage en retrieval proces wordt de vrucht van een samenwerking tussen de mens, de manuele (d.i. niet-automatische) bibliotheecaris, en de machine; — hoewel de modaliteiten dier samenwerking, en de complexiteit van de ingeschakelde machines aan zeer grote variaties onderhevig zijn. Want het is een zeer ingewikkelde en delicate vraag welke functies men best aan de mens en welke functies men best aan de machine overlaat; men zal die moeten oplossen, rekening houdend met de specifieke bedoelingen van het retrieval-systeem, met de snelheid waarmee het moet functioneren, met de kostprijs. In één woord, zoals de bedrijfsleider die overweegt een belangrijke investering te doen in een dure machine, eerst de zaak zeer grondig onderzoekt, en zich alleen laat leiden door *bedrijfseconomische* argumenten, zo ook moet de verantwoordelijke van een storage- en retrieval-centrum zich alleen laten leiden door het economisch beginsel van het nut; — al weze het toegegeven dat dit nut, dat ook van immateriële aard zal zijn, en afhankelijk is van particuliere omstandigheden, soms erg moeilijk te schatten is (5).

§ 1. De Indexering.

Een index is eigenlijk een miniatuurweergave van het documentenarchief, die het mogelijk maakt, precies wegens zijn kleinere omvang, gemakkelijker zijn weg te vinden in het onoverzichtelijk documentenmagazijn. Waar, in de traditionele bibliotheek, elk document normaal toch een zeker volume inneemt, en het totaal der documenten zo onoverzichtelijk is dat het zoeken erin lijkt op het zoeken naar een naald in een hooiberg, is de index een verzameling steekkaarten, of een gedrukt boek, dat gemakkelijk kan worden gearchiveerd.

Er zijn twee soorten indices: de descriptieve, die gewoon het boek, volgens de traditionele bibliografische regels beschrijft (auteur, titel, jaar en plaats van uitgave, ...), en die we verder, omwille van zijn gering nut, zullen ignoreren; en de systematische, die het document karakteriseert door zekere algemene kenmerken van zijn inhoud op te sommen. De systematische index deelt aldus het totale archief in in vele klassen van documenten; en het constitutioneel kenmerk van elke klasse is het onderwerp waarover het document i.c. handelt. Zo wordt de latere retrieval erg vergemakkelijkt; want men kan er zich toe beperken zijn belangstellingssfeer te beschrijven in termen van de door de

index erkende klassen, en in dat deel van de index dat over de klasse i.c. handelt, de verwijzingen te gaan consulteren. De index moet dus een betrouwbaar *voorspeller* zijn van het belang van een bepaald document t.a.v. een bepaalde vraag: als ik geïnteresseerd ben in «delegatie» bvb., moet hij mij alle werken, en slechts die werken kunnen signaleren die inderdaad relevant zijn t.a.v. dit belangstellingspunt.

Men dient zich dan ook zeer goed rekenschap te geven van het primordiaal belang van het indexeren, d.w.z. van het beschrijven van een document op zo'n manier dat men, op basis van die beschrijving, voorstellen kan voor welke domeinen dit document relevant zal zijn (6). Een slechte index maakt geheel het systeem van meetaf aan viciëus; en een automatische retrieval kan hieraan natuurlijk niets meer wijzigen: die zal enkel, op een zeer vlugge wijze, irrelevante documenten uitwerpen.

De index moet dus het document zo volledig mogelijk beschrijven; maar anderzijds moet hij bruikbaar en overzichtelijk blijven, wil hij zijn nut behouden (*dilemma van de indexerator*) (7).

A. De klassieke Indices.

Men weet hoe Melvin Dewey in 1876 zijn eerste Universele Decimale Klassificatie uitgaf, die gebaseerd was op een indeling van de totale kennis in tien domeinen, met elk domein nog eens onderverdeeld in secties, subsecties, enz. (boom der kennis), en waar het volgnummer van een document in beginsel moest toelaten zijn inhoud te voorspellen: (it has) the purpose of bringing physically together material likely to be wanted together (8).

De nadelen van het systeem zijn echter, ondanks meerdere aanpassingen (9), zeer groot: de klassificatie van een zeker document onder een zekere rubriek is altijd enigszins arbitrair; maar vooral wordt, — doordat wordt uitgegaan van een invariant schema van de kennis waarin elk document moet worden geplaatst — geen rekening gehouden met het dynamisch karakter van de wetenschap, waar elk classificatieschema principieel voorlopig is.

B. Actuele Indexeringsmethodes.

Kenmerkend verder voor de traditionele indexatie in het algemeen, is het feit dat de analyse van het document nooit erg ver zal kunnen gaan, steeds slechts enkele gezichtspunten waaronder het document i.c. interessant zou kunnen zijn, signaleert; anders zou het manipuleren van de index te omslachtig worden, en de retrieval-procedure te langdurig. Zodra echter nieuwe, zeer snelle, automatische retrieval-procedures mogelijk worden (zie infra), zal de indexatie veel gedetailleerder kunnen geschieden, en zal de index veel precieser het geïndexeerd archief gaan afbeelden. Aldus zijn nieuwe indexeringsmethodes ontstaan, die we, gezien het primordiaal belang van de indexatie binnen het gehele retrieval-proces, kort zullen beschrijven.

Bi. Het *Unitermstelsel* (*coordinate indexing*) gelanceerd door Mortimer Taube (10).

Uniterms zijn geïsoleerde woorden die uit de tekst gehaald worden omdat het document er «blijkbaar» over handelt. Deze zeer eenvoudige manier van indexeren (die trouwens maar volledig zinvol is, als de retrieval minstens mechanisch geschiedt) wordt gebruikt om de moeilijkheden te omzeilen die men ontmoet bij de traditionele indexering, steunend op opschriften en rubrieken (subject-headings). Zo een rubriek komt «materieel», d.i. voor een niet-intelligente receptor, voor als een permutatie van bepaalde ge-

isoleerde termen. Denk bvb. aan : verantwoordelijkheid van de beheerder van een N.V. Het is nu echter mogelijk (en in andere wetenschappen dan de rechtswetenschap gebeurt dit nogal frekwent) dat de aandacht wordt verplaatst naar een andere permutatie van dezelfde termen; waardoor het vroegere systeem, gebaseerd op één bepaalde permutatie, waardeloos is geworden. Taube en zijn school elimineren daarom systematisch elke *voorafgaandelijke* ordening van de concepten; en houden, in beginsel (op enkele kleine uitzonderingen na) slechts geïsoleerde termen over. «The sequence or relationship of one Uniterm to another is not considered. Each Uniterm is considered to be of equal value so that no indexing terms are subordinated or related to any other terms» (11). Voor elke term wordt een kaart opgemaakt, met de referenties erop van de documenten die over die term i.c. handelen.

Wordt dan toch een vraag gesteld betreffende een zekere permutatie van bepaalde Uniterms (betreffende de verantwoordelijkheid van de beheerder van een N.V. bvb.), dan zullen eenvoudigweg eerst de kaart(en) relevant voor «verantwoordelijkheid» worden afgezonderd, vervolgens die relevant voor «beheerder», en eindelijk die i.v.m. «N.V.». Dan zal men de referenties op de eerste twee klassen kaarten vergelijken, en de gemeenschappelijke overhouden; en ten slotte de referenties van de laatste klasse kaarten vergelijken met die weerhouden referenties, om zo te komen tot de referenties die aan de drie klassen gemeenschappelijk zijn.

Hoewel Taube's methode ongetwijfeld een waardevolle vernieuwing inhoudt, en zeker toelaat de indexeringsdiepte op te drijven, is zij toch verre van ideaal. Haar tekorten vloeien direct voort uit haar axioma, dat haar noopt enkel geïsoleerde termen te gebruiken, zonder enig verband met elkaar. Nochtans leert de algemene linguïstiek dat de volledige linguïstische betekenis van een zin bestaat uit de lexicale (woordenboek-)betekenis van de woorden die ervan deel uitmaken, vermeerderd met de structurele betekenis die blijkt uit de woordorde, of, algemener, uit de syntactische rol van de woorden. Een samenvatting van een document die systematisch de syntactische rol van de termen (A, B en C) van dit document verwaarloost, zal dan wellicht niet meer één-éénduidig met het origineel overeenstemmen, maar ook nog met andere documenten, die minstens de termen A, B en C bevatten, in andere betekenissen evenwel, gevolg van hun verschillende syntactische rol. Becker & Hayes. (12) geven de volgende twee suggestieve voorbeelden.

Op een vraag naar «de groei van Rood Afghanistan», zal worden geantwoord o.m. met een zeker document dat handelt over de «groei van rode tarwe in Afghanistan». Als gevraagd wordt naar alle documenten i.v.m. «ijzermijnen in Tsjechoslowakije» kan ev. als output fungeren een document dat het heeft over «ijzermijnen in Polen, en uraniummijnen in Tsjechoslowakije»!

Verder lijkt het Uniterm-stelsel ook moeilijk te kunnen antwoorden op zeer algemene vragen, én omdat algemene vragen meestal een vooraf gegeven conceptuele structuur veronderstellen, én omdat de indexeringsmethode (zie onmiddellijk hierna) nogal passief de concrete tekst van het document volgt.

De voorafgaande beschrijving is echter aan een belangrijk punt voorbijgegaan : zij heeft er wel de nadruk op gelegd dat principieel wordt vermeden om een apriori schema van begrippen of van termenverbindingen te ontwerpen; maar heeft, eens gesteld dat de nadruk zal vallen op geïsoleerde termen, de vraag

geïgnoreerd op welke geïsoleerde termen precies. Nochtans is deze kwestie belangrijk, want van het aantal weerhouden termen hangt de indexeringsdiepte af.

De eenvoudigste idee is de documenten als het ware zelf de index-termen te laten produceren : men neemt alle woorden die in de titel of in de tekst voorkomen, met weglating van de dagelijkse woorden met zeer lage informatieve waarde (en, of, vermits, ...). Om dubbelzinnigheden te vermijden kan men dan niet enkel de geïsoleerde termen geven, maar ook de context (KWIC : Key - Word - in - Context) (13). Verder kunnen bepaalde synonymi worden vermeld, of varianten gegeven, termen bijgevoegd die door de tekst worden geïmpliceerd, zonder nochtans expliciet te zijn vermeld (titelverrijking); kunnen enkel de werkelijk belangrijke woorden in de index worden opgenomen : de clue- of keywords. Men kan bovendien, in een eerste stadium, «passief» alle (min of meer belangrijke) termen uit de documenten overschrijven, om, eens men een groot aantal documenten heeft geïndexeerd dat representatief kan worden geacht voor een bepaald gebied, een — zeer uitgebreide — lijst van aldus bekomen uniterms als standaardlijst te gaan beschouwen, waaronder alle verdere termen zullen moeten worden gesubsumeerd. (Althans voor enige tijd, want de lijst moet soepel blijven, en zal op regelmatige tijdstippen moeten worden herzien.) (14)

Bii. C. Moeers' superimposed coding.

De indexerung wordt hier geleid door beginselen, analoog aan deze van de school van Taube; maar de codering, d.i. de symbolische voorstelling van de indexelementen (of -ingen) is anders, wat soms technische voordelen heeft.

Onderstel een document dat handelt over onderwerpen A, B, C en D. Het document zal worden voorgesteld door 4 fiches; en de relevante trefwoorden zullen worden aangebracht door op elke fiche de corresponderende binaire code aan te brengen (zie hierover later meer). De code zal bestaan in een vooraf bepaald patroon van tekens of toestanden die slechts twee verschillende waarden kunnen aannemen, aangeduid als 1 en 0 (bvb. ponskaarten die al dan niet geperforeerd zijn). Laten de verschillende codes als volgt luiden :

```
A 010000000000000000
B 000000000010000010
C 000000010001000010
D 000000000010000011
```

```
010000010011000011
```

Om het document volledig te karakteriseren, legt men de vier ponskaarten boven elkaar (vandaar de benaming «superimposed coding»), en maakt de logische som van de verschillende codepatronen. De resulterende totaalcode geeft dan aan waarover het document handelt (15).

Moeers zelf heeft dan, op basis van deze binaire code, formules opgesteld die nauwkeurig aangeven wat de capaciteit van zijn index is (aantal mogelijke manieren om de binaire codes te variëren), wat de optimale code is, enz. ...

In alle geval, én wegens het feit dat bij de codering de nadruk nu ligt op de trefwoorden, én wegens andere eigenaardigheden van het stelsel (edge-notched cards, cfr. verder), is de opbergingsdensiteit van Moeers' ponskaarten relatief klein. Het aantal toelaatbare trefwoorden is aldus beperkt; het bestaat uit enkele honderden zgn. *descriptoren*. Dit systeem onderstelt dus m.a.w. een tamelijk eng omschreven documentenarchief, dat enkel van belang is voor een gespeciali-

seerde groep gebruikers, die ongeveer dezelfde taal spreken, en hetzelfde gezichtspunt delen; want alleen in die omstandigheden is het mogelijk om het gehele archief met betrekkelijk weinig indexingen te karakteriseren.

Biii. Hiërarchische codes.

Deze techniek, ontworpen door het documentatiecentrum van de Western Reserve University (WRU), onder leiding van W. Perry & Allen Kent⁽¹⁶⁾ gaat uit van de overweging dat de taal, waardoor de informatie wordt meegedeeld, in hoge mate ambigu is. Voor een mens, met inzicht begaafd, is dit meestal geen bezwaar: op basis van de (onmiddellijke of verwijderde) context zal hij wel, uit de lexicaal mogelijke betekenissen, de juiste betekenis selecteren; maar als een machine een gegeven hoeveelheid informatie moet onderzoeken, en daarbij enkel kan voortgaan op het zuiver extern patroon van zekere tekens die elkaar opvolgen, brengt zulks grote moeilijkheden mee.

De dubbelzinnigheid van de taal uit zich op twee niveau's: een zelfde oordeel kan door zeer vele, grammaticaal verschillende, zinnen worden uitgedrukt⁽¹⁷⁾; en een zelfde begrip kan door zeer vele synonymi worden weergegeven. De index moet nu steeds het oordeel en het concept noteren; nooit de accidentele grammaticale of verbale vorm waarin het oordeel, resp. concept zijn uitgedrukt geworden.

Men poogt daarom een *nieuwe grammatica* te ontwerpen, waarin de syntactische relaties tussen de onderscheiden zinsdelen steeds op dezelfde gestandaardiseerde, voor de machine erkenbare manier, worden weergegeven. Men zal daartoe zekere symbolen invoeren die het zelfstandig of onzelfstandig karakter van groepen woorden weergeven, en die een verbeterde versie zijn van de gewone punctuatie; maar ook zgn. *role indicators*, d.i. tekens die te kennen geven of een bepaalde term onderwerp is van de handeling, oorzaak is, resultaat, middel, ... De klasse van de equivalente zinnen «Jan bijt de hond; De hond wordt door Jan gebeten; De hond krijgt vanwege Jan een beet; ...» zal steeds vertaald worden als bvb. «ond. Jan bijt voorw. hond» (*telegraphic abstract*).

Op een analoge manier worden de woorden vervangen door een nieuwe *semantische code*, die het vocabularium wordt van deze nieuwe machinetaal. Een begrip wordt ontleed tot in de elementaire bouwstenen van zijn betekenis; en via artificiële symbolen die deze bouwstenen weergeven, wordt het opnieuw opgebouwd, maar op een manier die veel logischer is dan die van de gewone taal, vermits (i) een gegeven betekenis *steeds* door hetzelfde symbool wordt aangeduid, en (ii) de relaties tussen de onderscheiden elementaire betekenissen, én zeer expliciet, én zeer uniform, worden gespecificeerd. Geven we, ter verduidelijking, en om een lange en wellicht abstracte uitleg te vermijden⁽¹⁸⁾, een eenvoudig voorbeeld.

Een telefoon is een instrument om informatie over te brengen door middel van electriciteit; het samengesteld begrip «telefoon» bevat aldus 4 elementaire begrippen, die elk zullen worden voorgesteld door een zgn. *semantische factor* (op te vatten als een veralgemeend concept, of als een ruim conceptueel veld), en wel respectievelijk:

instrument	door	M	—	CH
overdracht	door	T	—	RN
informatie	door	D	—	CM
electriciteit	door	L	—	CT

Elke semantische factor wordt dus voorgesteld door 4 letters: 3 vaste, en een variabele, die tot taak heeft de *analytische relatie* te specificeren, d.w.z. de relatie

die het totaalbegrip heeft met het elementair begrip.

I.c. is een telefoon een *lid van de klasse van de instrumenten*; de analytische relatie is «lid zijn van een (klasse)», en wordt voorgesteld door «A» wat ons MACH geeft. Een telefoon *wordt gebruikt tot overdracht*; de analytische relatie is «U», aangevend dat het gecodeerde woord iets symboliseert wat gebruikt wordt tot het door de semantische factor gesymboliseerde: TURN. Een telefoon draagt informatie over, hij *ageert op informatie*; «W» (DWCM). Een telefoon werkt *bij middel van electriciteit*; - LQCT. We krijgen dus (na verandering van de - irrelevante - volgorde der semantische factoren).

DWCM. LQCT. MACH. TURN

Maar ook een telegraaf wordt gebruikt om informatie over te brengen door middel van electriciteit; en moet dus ook worden genoteerd als DWCM. LQCT. MACH. TURN. Om beide begrippen van elkaar te onderscheiden zullen we dus een getsuffix nodig hebben, wat ons geeft

telefoon = DWCM. LQCT. MACH. TURN. 001
telegraaf = DWCM. LQCT. MACH. TURN. 002

Men mag hierbij natuurlijk niet uit het oog verliezen dat de telegrafische abstracts, en de semantische code enkel en alleen dienen als input voor een machine, die, anders dan een mens, geen last heeft met moeilijk of onmogelijk uit te spreken of te memoriseren woorden, maar wel veel moeilijkheden ondervindt vanwege synonymi, equivalente grammaticale vormen, en betekenissen die enkel uit de context blijken kunnen.⁽¹⁹⁾ De voordelen van deze hiërarchische code zijn dan ook voor de hand liggend. We zagen hoe het Unitermstelsel problemen had precies met de synonymi; en hoe soms irrelevante informatie wordt uitgeworpen, omdat geen rekening wordt gehouden met de syntactische rol van de termen. Dit alles wordt nu natuurlijk vermeden, omdat enkel concepten en oordelen worden genoteerd, in een invariante en van de voren vastgelegde vorm.

Verder is het nu ook goed mogelijk zeer algemene vragen te stellen: wie alle gegevens over electriciteit wil, zal alle documenten krijgen met de relevante semantische factor L-CT, en dus ook die documenten die handelen over DWCM. LQCT. MACH. TURN. 001 en over DWCM. LQCT. MACH. TURN. 002; — wat wellicht niet het geval ware geweest, indien deze begrippen waren genoteerd als uniterms «telegraaf» en «telefoon». En heeft men enkel behoefte aan zeer algemene werken over electriciteit, afgezien van elke speciale toepassing, dan vraagt men naar alle documenten die enkel de code dragen L-CT.

Tenslotte is het misschien niet nutteloos erop te wijzen dat de analyse, ondernomen door de WRU-groep, zeker niet mag worden opgevat als een verbeterde en gesofistikeerde versie van DEWEY's Universele classificatie: het gehele domein van de kennis wordt nl. niet a priori onderverdeeld in een aantal klassen, secties, subsecties... maar enkel wordt gepoogd de elementaire begrippen van een bepaald taalsysteem op te sporen, om dan de samengestelde begrippen op een systematische manier, met behulp van de enkelvoudige, te reconstruëren.

Toch lijkt het niet uitgesloten dat een bepaald samengesteld begrip op meer dan één manier zou kunnen worden opgebouwd uit de meer elementaire. En in elk geval schijnt een onderneming, zo ambitieus als die van de WRU, enkel te kunnen slagen voor een zeer technische taal, waar de begrippen met elkaar zekere logische relaties onderhouden. Zo werd de semantische code trouwens oorspronkelijk ontworpen voor het beperkt domein van de chemische metalurgie.⁽²⁰⁾

Is het dus, zeker voor wat betreft het juridisch vocabularium, enigszins voorbarig om een zo diepgaande analyse door te voeren als voorgesteld door de WRU-groep, toch moet het zeer groot *theoretisch belang* van hun ideeën worden onderlijnd. Ze zijn nl. gebaseerd eerst en vooral op een grondige vertrouwdheid met de gegevens van de algemene linguïstiek⁽²¹⁾ en hebben als dusdanig ook epistemologische en logische draagwijdte, en verder op een zeer degelijke analyse van het te indexerende domein. Hoewel het misschien al te utopisch lijkt, kan men zich toch voorstellen wat een verruiming van inzicht zou kunnen worden bereikt, indien een analoge semantische code van het juridisch vocabularium kon worden opgesteld.

Terugblikkend op deze indexeringsmethodes, weze het ons toegelaten nog twee afsluitende opmerkingen te maken.

I. De graad van intellectuele inspanning vanwege de indexerende persoon stijgt continu: waar, aan het ene extreem, de documenten a.h.w. zelf de indexingangen voortbrengen, is, aan het andere extreem, de index het resultaat van een zeer diepgaande analyse. Bourne noemt beide types heel suggestief *derived* en *assigned indexing*.

II. Wat hét beste systeem is, kan zo maar niet worden gezegd: dit hangt nl. af van de aard van het materiaal, van de gebruikers en van hun behoeften, van de beschikbare tijd en personeel. Soms kan het trouwens aangewezen zijn meerdere systemen te combineren.

C. Gewogen Indices :

We zegden dat een index eigenlijk moet voorspellen dat een bepaald document dat in elk geval enkel sommair beschreven is, van belang zal zijn voor een bepaalde vraag van de consultant. Het is nu echter zo dat er graden van relevantie zijn: onder alle documenten X die nuttig zijn t.o.v. een domein A, bestaat de subklasse Xi uit de documenten die rechtstreeks met A verband houden, de subklasse Xii uit de documenten die minder onmiddellijk met A verband houden, en Xiii uit de documenten die enkel als achtergrond kunnen worden beschouwd, waartegen de oplossing van het probleem ev. kan worden geprojecteerd. De index zou dus veel aan belang winnen, indien telkenmale ware aangegeven hoe relevant precies het geïndexeerde document is voor een gegeven domein: de opsteller van de index zou bvb. met cijfers van 1 tot 3 kunnen aangeven in welke mate een vonnis dat, prima facie, over de burgerlijke verantwoordelijkheid uitspraak doet, ev. belang zou hebben op strafrechterlijk gebied. Natuurlijk zou zulks veel praktische moeilijkheden meebrengen (zeer gekwalificeerd personeel, hoe de graad van relevantie objectief en consistent bepaald?); maar bij de retrieval zou men dan, op basis van de gespecificeerde relevantiegraad, en van nog andere factoren (de frekwentie waarmee een bepaald document wordt gevraagd), de documenten kunnen aanbieden, in hun volgorde van waarschijnlijkste relevantie.

D. Geautomatiseerd Indexeren.

Hoewel de sub B vermelde methodes van indexeren werden ontworpen o.m. met het oog op een automatische retrieval, dient onderstreept dat ze — normaal althans — manueel, en niet automatisch geschieden. Nu weet eenieder, die op dit punt enige ervaring heeft, hoe ondankbaar en eentonig de indexeringsarbeid is. « Indexers are scarce, their work tedious,

the pay scale low; skilled personnel find other professional pursuits more attractive and turnover is inevitably high ». (23) Bovendien heeft een manueel opgestelde index onvermijdelijk het nadeel min of meer inconsistent te zijn: de verschillende medewerkers hebben elk hun eigen achtergrond, speciaal belangstellingspunt, wat voor gevolg heeft dat een bepaald document door de ene persoon kan worden geïndexeerd als A, B, en C, maar door de andere als A, B, D en E. Doch ook intraindividuele verschillen zijn niet uitgesloten: naarmate een zelfde persoon meer documenten over een bepaald onderwerp indexeert, wordt zijn kennis precieser, en ook dit vindt zijn weerslag in de index. Daarom heeft men eraan gedacht indices, en zelfs abstracts, volledig automatisch te laten opmaken. (Hoewel moet toegegeven worden dat voor deze moeilijkheden nog andere oplossingen mogelijk zijn.) Het principe waarvan men hiertoe uitgaat is dat een index van een reeks documenten enkel de belangrijke woorden moet noteren. Het komt er dan onmiddellijk op aan op een voor de machine erkennbare manier te specificeren wat een « belangrijk woord » is. Een pionier op dit punt is H.P. Luhn die stelde dat woorden, die in een document ofwel zeer dikwijls voorkomen (en, of, ...), ofwel zeer weinig, als irrelevant kunnen worden beschouwd, terwijl de resterende termen in de index kunnen worden opgenomen. Anderen integendeel menen dat woorden met een lage frekwentie m.b.t. het gewone taalgebruik, maar met een hoge frekwentie m.b.t. het te indexerende document, de werkelijk betekenisvolle termen zijn. Aldus worden betekenisfuncties opgesteld; en de termen, wier betekenisgraad binnen zekere minima en maxima liggen worden weerhouden. De indexeringsdiepte kan op deze manier ook gemakkelijk en precies worden bepaald en aangepast: naarmate hogere eisen worden gesteld aan een term om te kunnen worden opgenomen in de index, is de indexeringsdiepte geringer; en omgekeerd.

De resultaten van deze automatisch opgestelde indices kunnen, zonder sensationeel te zijn, toch bevredigend worden genoemd. In elk geval waarborgt dergelijke automatische procedure een consistente index; maar een tekort is wel dat vooralsnog geen rekening wordt gehouden met de syntactische rol van de termen; dit zou echter kunnen verholpen worden door het invoeren van role indicators. (24)

§ 2. De Binaire Code.

Zo'n automatisch indexeren onderstelt dat het te indexeren materiaal aan de computer wordt aangeboden op een voor hem erkennbare manier; zoals ook de retrieval van bepaalde fiches die handelen over onderwerp A, onderstelt dat de machine een fiche die het over A heeft, onderscheiden kan van alle andere fiches. Laten we daarom kort aangeven in welke zin de machine 'leest', d.w.z. hoe de machine erin slaagt zekere symbolen te discrimineren van zeker andere symbolen.

Het is voldoende bekend (we vermeldde dit trouwens reeds terloops sub § 1, Bii) hoe de code van de machine een *binair* karakter vertoont: zij bestaat fundamenteel enkel uit twee elementen (vgl. de 26 letters van ons alfabet en de 10 cijfers), die duidelijk en gemakkelijk van elkaar kunnen worden onderscheiden, en kunnen worden aangeduid als 1 en 0: een ponskaart is ofwel geponst, ofwel niet geponst; een elektrische stroom wordt doorgelaten of wordt niet doorgelaten... De code bestaat er dan in voor elk « element » uit het vocabularium een specifieke com-

binatie van 1's en 0's te bedenken. Als element kunnen fungeren termen van een indexthesaurus, of cijfers, of zelfs afzonderlijke letters, al naar gelang van de aard en de omvang van het te coderen materiaal. De eenvoudigste combinatie is natuurlijk één 1 op een bepaalde plaats van het medium (op een bepaalde rij en kolom van de ponskaart bvb.) en op alle andere plaatsen een 0; maar men kan ook bvb. vier 1's introduceren (code met 4 bits). Men ziet dus dat het aantal van elkaar verschillende patronen zeer groot is: op een IBM-ponskaart met 80 kolommen, en 12 rijen wordt — voor een code van 4 bits — het aantal verschillende « woorden » bepaald door het aantal mogelijkheden om de vier ponsingen te verdelen over de 960 mogelijke plaatsen.

Als men dan in het Unitermstelsel bvb. een fiche per Uniterm maakt, en daarop aangeven wil welke documenten over de Uniterm i.c. handelen, volstaat het alle documenten een bepaald nummer te geven, en de fiche te ponsen volgens het specifiek patroon dat overeenkomt met het nummer van het bewuste document; de Uniterm zelf kan op een analoge manier worden weergegeven. (m.m. voor de superimposed coding).

Het is dus zeker niet waar dat een computer enkel getallen als input zou kunnen opnemen: ook alfabetische en alfanumerische gegevens kunnen worden behandeld. Op indrukwekkende manier blijkt dit wanneer niet enkel een indexsteekkaart wordt ingevoerd, maar de volledige tekst van het document; wat nodig is, als men ook het indexeren aan de machine wil toevertrouwen. Want dan is de machine bekwaam om deze letter- of cijfertekens (zoals ze voorkomen in een gedrukte tekst bvb.) zelf, zonder enige menselijke tussenkomst⁽²⁵⁾ om te zetten in de typische machinaal, die, zoals gezegd, bestaat in een bepaald patroon van 1's en 0's. (*character recognition*) De originele tekst wordt nl. onderzocht door een « lezer » die zeer gevoelig is voor het lichtstralenpatroon dat uitgezonden wordt door de stimulus-tekst (vgl. het menselijk oog); het ontvangen patroon wordt gezonden naar een geheugen dat met elk specifiek patroon de binaire vertaling associeert. Eerlijkheidshalve moet hieraan worden toegevoegd dat (i) deze beschrijving de technische details en moeilijkheden ignoreert, en (ii) dat de character recognition vooralsnog slechts in een experimenteel stadium verkeert: enkel cijfers, en zeer schematische lettertekens, dan nog aangebracht op een zeer gevoelig medium, kunnen worden herkend. Maar de mogelijkheden die hierin schuilen, zijn enorm: volledig automatisch zou een tekst kunnen worden getypt; ook op auditieve stimuli zou de machine kunnen reageren...

§ 3. Het medium.

Het retrieval-systeem heeft natuurlijk informatie nodig: ofwel een index die met de hand is samengesteld, ofwel het volledig document zelf, dat het dan zelf indexeert. Wij hebben gezien dat die informatie aan het systeem wordt meegedeeld in een binaire taal, gebaseerd op de omstandigheid dat zekere toestanden van substrata of media twee, en slechts twee, duidelijk van elkaar discrimineerbare waarden kunnen aannemen. Nu zouden we enkele woorden moeten wijden aan dit substratum zelf. Hoewel de aard en de keuze van dit substratum, technisch en economisch bekeken, van zeer groot belang zijn, zullen we er vlug over heen stappen, omdat hiermee weinig principieels gemoeid is.

1. We hebben natuurlijk de traditionele *ponskaarten*, die worden geponst ofwel binnen in de rechthoek

(interior notched cards), ofwel aan de rand (edge notched cards). Ponskaarten zijn hoofdzakelijk van belang, wanneer de retrieval manueel geschiedt, en in een initiaal stadium van een gemechaniseerde information retrieval. Maar voor zeer grote archieven, en voor echte automatisering, zijn ze ongeschikt: hun opbergingsdensiteit is te laag; een ponsing kan niet ongedaan worden gemaakt, en de opgeborgen informatie dus niet gewijzigd (het gaatje kan niet gestopt); en de informatieoverdracht geschiedt te traag⁽²⁶⁾.

II. De *magnetische band* integendeel leent zich veel beter tot een automatische retrieval. De binaire code is hier gebaseerd op twee verschillende voltages in de elektrische stroom; en de informatieoverdracht steunt op de strikte correlatie tussen magnetisme en electriciteit. Een elektrische stroom van een bepaald voltage schept een corresponderend magnetisch veld rond een « schrijvende kop » (information storage); achteraf zal dit veld een corresponderende elektrische stroom verwekken in een « lezende kop » (information retrieval).

Men gebruikt, meer specifiek, o.m. magnetische trommels (wier opbergingscapaciteit echter niet zo hoog is), magnetische banden, en magnetische schijven. Een - bedrijfseconomisch beschouwd - belangrijk verschil tussen banden en schijven is dat met schijven een *random access memory* bekomen wordt, terwijl de magnetische banden niet deze eigenschap hebben. Dit betekent het volgende: om een bepaald gegeven terug te vinden dat gecodeerd is op een magnetische band, is het nodig de gehele band te laten afrollen; en, hoewel die rotatie bijzonder snel geschiedt, kan het toch tot 3' duren, vooraleer een rol van 100 miljoen bits⁽²⁷⁾ onderzocht is. Bij het magnetisch schijftype (bvb. IBM - RAMAC) integendeel is alle informatie opgeborgen op schijven, die elk 100 concentrische kanalen vertonen. Elke geheugeneenheid heeft een speciaal adres, en een adresseringsmechanisme kan, op een halve seconde, de lezende kop naar gelijk welk kanaal van gelijk welke schijf brengen (vgl. de juke boxe).

Daartoe is dan evenwel een dictionnaire nodig, waarin alle termen, in het systeem gebruikt, voorkomen, elk met hun resp. adres. De efficiëntie van het systeem hangt dus af van de volledigheid van dit dictionnaire; want, als een vraag wordt gesteld betreffende een term die niet werd opgenomen, zal geen output kunnen volgen.

Men heeft echter nog andere procédés uitgedacht om het relatief trage functioneren van een retrieval systeem, waar de informatie op magnetische band is aangebracht (en waar dus het opzoeken van een bepaald gegeven de controle van de gehele band vereist) tegen te gaan. De informatie zal worden opgeborgen niet meer op continuë rollen magnetische band, maar op discrete, afzonderlijke stukken magnetische band; het medium wordt een magnetische kaart, met als afmetingen 1" × 3", en met een opbergingscapaciteit van meer dan 5.000 bits per kaart. De retrieval procedure wordt dan uitgevoerd niet meer door het gehele informatiebevattende archief te laten defileren voorbij de lezende kop, maar door de kaart zelf (met zeer hoge snelheid) te laten bewegen. De kaarten worden in magazijnen ondergebracht, die een adres hebben; en aldus wordt (een zekere vorm van) random access memory bereikt.

III. Een bekend middel ten slotte om informatie op te bergen is de *microfotografie*, waarmee men zo een merkwaardige resultaten heeft geboekt, dat de enorme boekentorens en -kelders waarin men nu voor alle

documenten een plaatsje moet zien te vinden, weldra misschien tot het verleden zullen behoren. Recente procédés laten immers toe een document te reduceren in verhoudingen van 1.000 tot 1; en opbergingscapaciteiten van 3 miljoen bits per vierkante inch (d.i. per 2,54 cm²) zijn mogelijk! Anderzijds echter moet de microfilm, wil men (of de machine) hem zonder beschadiging kunnen manipuleren, een zekere fysische omvang hebben. Het is dus onvermijdelijk dat, zelfs op een rol van enkele cm., zeer veel informatie zal te vinden zijn, wat de noodzaak impliceert van een efficiënt searchingsysteem.

De basisoplossing voor deze moeilijkheid werd ontworpen door Ralph R. Shaw's (28) Rapid Selector, een elektronisch microfilm-aftastend systeem. De microfilm-band wordt in twee delen verdeeld: links hebben we het origineel document; rechts wordt dit document geïndexeerd, volgens de ons nu reeds vertrouwde binaire code, die nu de specifieke vorm aanneemt van een afwisseling van donkere en heldere vlekken. Een bepaalde vraag wordt dan gesteld in termen van die binaire wit-zwart code; en het mechanisme is zo ontworpen dat bij twee identische codes, — d.w.z. als een document verschijnt dat de kenmerken heeft die de vraagsteller wenst — een signaal wordt gegeven, en het document geprojecteerd wordt op een scherm. Aldus zou men, per minuut, ongeveer 6.400 blz. van normale omvang kunnen controleren (29).

Precies echter zoals bij de magnetische band, moet ook hier de gehele filmrol voorbij de selector passeren; wat, als de relevante informatie toevallig helemaal achteraan staat, enige tijd vergen kan. Men kan daarom terug de continue microfilmrol vervangen door discrete, fysisch van elkaar onafhankelijke, eenheden; en zgn. minikaarten gebruiken, ter grootte van een kleine postzegel. Die kaarten worden trouwens automatisch voorbereid: men vertaalt de index-informatie in binaire code op een geponste band en de camera zal zelf de ponsingen omzetten in een patroon van witte en zwarte vlekken, terwijl het eigenlijk document door de camera wordt gefotografeerd (30).

§ 4. De Retrieval.

We komen nu aan de laatste fase van de informatieverwerkende cyclus: nadat we hebben beschreven hoe een index wordt opgesteld, en via welke media de informatie aan de operator (hetzij menselijke, hetzij automatische) wordt meegedeeld, zullen we nu nog kort aangeven hoe, uit het vaak onoverzichtelijk documentenarchief, met behulp van de vorige processen, de relevante documenten worden gehaald. Eigenlijk hebben we reeds vaak op deze laatste fase gezinspeeld, maar nu zullen we er nog eens, voor zover als nodig, expliciet over handelen.

In de inleiding bepaalden we de information retrieval als het selectief naar voor halen, uit een verzameling documenten, van die documenten die van belang zijn voor een bepaalde kwestie (31) — dit althans voor zover de term in zijn courante, eerder brede, betekenis wordt opgevat. Want strikt genomen zijn er inderdaad 4 types van retrieval, waarvan de information retrieval stricto sensu slechts één type is, naast de reference-retrieval, de document-retrieval en de fact-retrieval (32). De vier types worden onderscheiden volgens de output (het antwoord) die volgt op een bepaalde input (vraag). Bij de reference retrieval worden enkel de referenties gegeven van een document dat wellicht van belang is voor een bepaalde vraag (hoewel de graad van volledigheid dier referenties kan variëren!); bij document retrieval wordt

het volledig document uitgeworpen; fact retrieval systemen geven als antwoord zeer gespecificeerde informatie (bijv. de fysische eigenschappen van zekere substanties); terwijl information retrieval systemen eindelijk op tamelijk complexe vragen tamelijk complexe antwoorden geven. (Een voorbeeld ware: welke zijn de meest recente tendensen in de rechtspraak betreffende de bevoegdheid van de gehuwde vrouw om, zonder maritale machtiging, in stelsels van gemeenschap, eigen goederen te vervreemden?) Enkel de reference retrieval en de document retrieval systemen zijn voor het ogenblik (maar men weet hoe snel op dit terrein de gegevens kunnen veranderen!) in een operationeel stadium getreden.

Het eenvoudigste procédé om zekere documenten naar voor te halen is natuurlijk de manuele selectie (met behulp van een naald bijv.). Maar misschien is het daarom precies aangewezen, aan de hand van dit zeer eenvoudig geval, de principes samen te vatten die alle retrieval mechanismen beheersen.

De retrieval bestaat er dus in zekere documenten die bepaalde kenmerken gemeen hebben (ze handelen bijv. alle over «voogdij») uit het totale documentenarchief naar voor te halen. Met «voogdij» correspondeert nu een bepaald patroon van geponste en niet geponste hokjes; men zal dan ook de vraag van de consultant vertalen in die binaire code (een kaart ponsen volgens het «voogdij»-patroon), en onderzoeken welke van de kaarten uit het archief een identiek ponspatroon vertoont. Maar zo eenvoudig zal de vraag van de consultant natuurlijk niet zijn; ze zal, veel gedetailleerder en precieser, zich uitstrekken over meerdere trefwoorden. M.a.w. gevraagd zal worden niet naar een *enkelvoudige* klasse van documenten, maar naar een *samengestelde* klasse van verschillende deelklassen van documenten. Nu biedt de klassenlogica ons een eenvoudige theorie om alle mogelijke relaties tussen klassen op duidelijke manier uit te drukken: alle mogelijke manieren waarop twee klassen zich tot elkaar kunnen verhouden, kunnen worden beschreven in termen van de logische som (of van het logisch product; — beide operaties zijn door elkaar bepaalbaar) en van het complement. En als drie of vier of n klassen in het spel zijn, zal men de situatie onmiddellijk vereenvoudigen door de eerste twee bijv. te beschouwen als één klasse, zodat we terug in de eerste hypothese belanden (33).

Wordt bijv. gevraagd naar de bevoegdheid (A) van de voogd (B) van een minderjarige (C) of onbekwaam verklaarde (E) t.z. van daden van beheer (G), andere dan verhueringen (F), dan kan die vraag worden omschreven als

$$[A \cdot B \cdot (C + E) \cdot (G - F)]$$

waar « $\cdot$ », « $+$ » en « $-$ » resp. het logisch product, de logische som en het logisch verschil symboliseren.

Manueel zou de retrieval nu als volgt moeten geschieden: men selecteert alle kaarten die een ponspatroon vertonen, dat overeenkomt met resp. A, B, C, E, G en F. De logische som $C + E$ bestaat uit alle kaarten die het patroon C, of het patroon E, of beide dragen; daar is dus geen enkele moeilijkheid. Het verschil $G - F$ bestaat uit alle kaarten G, behalve die kaarten die ook het patroon F vertonen: alle G-kaarten die ook F zijn, worden dus verwijderd. Rest ons nog het logisch product te vormen A én B én $C + E$ én $G - F$; dit wordt gevonden door alle A-kaarten te nemen die ook én het B-patroon, én het $(C + E)$ -patroon, én het $(G - F)$ -patroon vertonen, te selecteren.

Het is natuurlijk zinloos al deze operaties zonder

één enkel hulpmiddel te voltrekken; want een manuele operator erkent veel moeilijker ponspatronen dan geschreven woorden: indien de gehele retrieval manueel zou geschieden, ware het absurd om de gewone schrijftaal om te zetten in een binaire code. De variëteit van die hulpmiddelen is echter zeer groot; en gaat van het meest nederige instrument tot de meest gesofistikeerde computer. We geven dan ook slechts enkele zeer bondige aanduidingen.

Men kan ponskaarten gebruiken die op een gegeven aantal plaatsen (functie van hun opbergingscapaciteit) lichtjes doorboord zijn, zodanig dat een fijne naald doorheen de gehele hoop dringen kan. De eigenlijke ponsing bestaat dan in het vergroten van het pons-hokje. Als nu de hoop kaarten door de naald wordt afgetast, zullen de geponste kaarten, bij het terugtrekken der naald, niet worden tegengehouden door de verdikte rand die onderaan de naald is aangebracht, en in een bakje vallen. Als men dit aftasten mechanisch laat gebeuren, zal de searching al redelijk snel gaan. Ongeveer hetzelfde beginsel wordt trouwens toegepast bij de «optische lezing»: i.p.v. een naald, wordt nu een lichtstraal gebruikt, die een plaat die onder het af te tasten pak steekkaarten ligt, belicht volgens een patroon, dat afhangt van de ponspatronen van de bovenliggende kaarten (peek-a-boo-systeem).

Wanneer evenwel de af te tasten informatie zo overvloedig wordt, dat naar andere media moet worden uitgezien om ze vast te leggen (magnetische band, microfilm, ...) is het duidelijk dat meer gecompliceerde machines zullen moeten worden ingeschakeld. En men zou er dan inderdaad kunnen aan denken een computer in te schakelen, die, dank zij de zeer hoge snelheid waarmee de nodige gegevens (de vraag van de consultant) worden ingevoerd, de selecteringsbewerking wordt voltrokken, en de resultaten (de output) worden meegedeeld (onder de vorm van een getypte band papier bijv.), ongetwijfeld een zeer grote tijdsbesparing zou meebrengen.

For argument's sake, zouden we een computer kunnen omschrijven als een machine die, krachtens haar constructie, in staat is zeer vlug gespecificeerde bewerkingen te voltrekken, in een volgorde die haar, op basis van een ingebouwd programma, niet meer van buiten af moet worden gedicteerd, en die trouwens, in aanwezigheid van bepaalde criteria, door haar zelf kan worden gewijzigd en aangepast.

De bewerkingen waarvan sprake zijn van wiskundige, maar ook van logische aard: de computer kan gegevens met elkaar vergelijken, wat het hem mogelijk maakt keuzen te doen: als het resultaat van een bewerking groter is dan 0, zal hij overgaan tot de volgende bewerking; is dit resultaat kleiner of gelijk aan 0, dan zal hij teruggrijpen naar een vorige bewerking. Hij kan ook een tabel consulteren (table-look-up-operatie), om na te gaan of zekere gegevens die een bewerking vereisen, al dan niet aanwezig zijn, of om vertalingen te maken. Zo wordt het begrijpelijk dat de computer (of «electronische rekenmachine») niet alleen zeer ingewikkelde rekenkundige operaties voltrekt, maar een geëigend instrument is geworden om *routine-arbeid*, die kan worden opgedeeld in een aantal elementaire operaties, en als dusdanig geprogrammeerd, van de mens over te nemen. En tot die taken, die hij aldus ev. zou kunnen overnemen, behoort de information retrieval stricto sensu (als laatste fase van het retrieval proces), naast het indexeren, de boekhouding, loonberekeningen, voorraadbeheer, enz.

Zo ontwierp bijv. Moyer (Pennsylvania University) ⁽³⁴⁾ een retrieval systeem, dat een IBM 705 inschakelde. Er zou een grote tijdswinst uit voort-

vloeien (de computer zou 50 maal vlugger werken dan een manuele opzoeker); de kosten zouden uiteindelijk lager komen te liggen; het opzoekingswerk zou accurater geschieden; en ten slotte zou de kwaliteit van de index op kwasi-onbepaalde manier kunnen worden opgedreven (opnemen van zeer veel indicatoren, synonymi, ...).

Zoals eerder reeds gesuggereerd (zie § I, C), zou de computer ook, op basis van een relatief eenvoudig programma dat de relevantie van een document voor een bepaalde vraag specificeert in functie van enkele parameters, de output-gegevens kunnen klasseren in hun volgorde van waarschijnlijke belangrijkheid t.a.v. de vraag i.c. Waar dus klassiek de kwestie of een document X van belang is voor een vraag A wordt opgelost door de enkele omstandigheid dat het document X de met A corresponderende binaire code draagt, zou nu een meer genuanceerd antwoord kunnen worden voorgesteld. Ongeveer hetzelfde resultaat zou men trouwens kunnen bereiken door het programma als volgt op te vatten: als zeer veel referenties met een bepaalde vraag blijken verband te hebben (bijv. meer dan 1.000), volgt een signaal dat de consultant uitnodigt zijn probleem te specificeren door meer trefwoorden in te schakelen; als anderszids op een bepaalde input geen output volgen kan, zal de vraag moeten worden verruimd.

Men zou verder nog de computer kunnen gebruiken — vermits hij er nu toch is — voor een aantal nevenfuncties: hij zou de rekening kunnen voorbereiden van de gebruikers in functie van het aantal vragen die hem reeds werden gesteld door de gebruikers i.c., en zou kunnen worden geprogrammeerd om halsstarrig te blijven zwijgen, als een vraag wordt geïntroduceerd vanwege een achterstallige betaler!

Interessant zou ook zijn rol kunnen zijn in de verspreiding van de documenten. Onderstel nl. dat een aantal personen geabonneerd is bij een bibliotheek, en dat ze verschillende belangstellingspunten hebben: X interesseert zich hevig voor A en B, en in mindere mate voor C en D; voor Y liggen de zaken precies andersom, enz. Voor elk der abonnees zou dan een interessesprofiel kunnen worden gemaakt. Als dan een document wordt ingevoerd, dat, op grond van hun interessesprofiel, de abonneuten X en Z hevig moet interesseren, wordt een copie ervan uitgeworpen met de vermelding «te zenden aan X en aan Z». Zo dezen echter niet gunstig reageren, zal hun interessesprofiel dienovereenkomstig automatisch kunnen worden gewijzigd ⁽³⁵⁾.

Ondanks dit alles, moet worden toegegeven dat een computer een bijzonder duur apparaat is; en het is dan wellicht niet aangewezen om zo'n kostelijke apparatuur aan te werven, als men haar enkel de eigenlijke retrieval operatie laat uitvoeren (als de indexing dus volledig manueel geschiedt) ⁽³⁶⁾. Men schijnt zich dan eerder te oriënteren naar meer gespecialiseerde machines, die niet de all-round capaciteit van een computer hebben, maar speciaal geschikt zijn voor de eigenlijke literature searching ⁽³⁷⁾, en waar de reken capaciteit bijv. gevoelig mag worden gereduceerd (*special purpose computer*). De operaties worden dikwijls niet meer automatisch gedicteerd door de controle-eenheid van de machine; maar voor elke nieuwe vraag zal een menselijke operator, op een schakelbord, specificeren welke bewerkingen moeten worden uitgevoerd (de som, het verschil, ...) : de machine is niet meer zelfregulerend. Dit gaat natuurlijk met een zeker tijdsverlies gepaard; maar in vele situaties is dit gering, en kan het niet opwegen tegen de grote kostenbesparingen die men aldus bekomt.

Deel II

Het Credoc-project (38)

Tot zover dit overzicht van de gegevens van de moderne procédés waarmee men heeft gepoogd de informatievloed op te vangen en te kanaliseren. Hopelijk zullen we nu in staat zijn om een niet totaal ongefundeerde appreciatie te suggereren van het Credoc-project. Allereerst echter moet erop worden gewezen dat de plannen van het Credoc tamelijk soepel zijn, en voor wijziging, verbetering, specificatie en aanpassing vatbaar. Op zichzelf is deze soepelheid allicht een goed ding; maar ze maakt een appreciatie geriskeerd: het is nogal gewaagd een nog kneedbare vorm te beoordelen.

§ I. Afwezigheid van theoretische draagwijdte.

Vermits we dan toch zekere risico's zullen moeten nemen, laten we dan stellen dat, in tegenstelling tot wat wel eens, in vage termen, wordt gemeend, de theoretische draagwijdte van het Credoc-project zeer miniem is. We bespraken in het eerste deel enkele bijzonder indrukwekkende resultaten van de documentatiewetenschap: de betekenisvolheid van een term en van een zin wordt op mathematische, voor de machine erkenbare, manier vastgelegd; de WRU-groep ontwierp een semantische code, die, theoretisch beschouwd, van het hoogste belang is; de machine kan zelf zekere letters en cijfers erkennen en die automatisch omzetten in haar vertrouwde binaire code, enz.

In het licht van dit alles verschijnt het Credoc-project onbetwistbaar als een eenvoudige en nogal elementaire toepassing van de tweede bibliotheconomische revolutie, die aan de theoreticus niets nieuws te bieden heeft. Van character recognition is er geen sprake; en de gebruikte indexeringsmethode is een verbeterd Unitermstelsel (trefwoorden, aangevuld met synoniemi, verwijzingen, en met vermelding van generiek of specifiek verwante begrippen). De *indexering geschiedt trouwens volledig manueel*; en een relevantiegraad wordt vooralsnog niet aan de documenten toegekend; wel wordt de wisseloplossing overwogen om, bij een te onnaauwkeurige of een te nauwkeurige vraag, de vraagsteller tot verbetering van zijn input uit te nodigen. Alleen de retrieval geschiedt dus automatisch: een computer wordt gebruikt, met een random access schijvengeheugen (39).

Deze geringe theoretische draagwijdte is echter hoegenaamd geen bezwaar: men kan niet verwachten van de promotoren van het Credoc dat zij een bijdrage gaan leveren tot de documentatiewetenschap, en theoretisch weliswaar heel belangwekkende, maar toch nog te experimenteren, en bovendien heel kostelijke projecten gaan testen. Niet als ontwerpers, maar als gebruikers, moeten zij de mogelijkheden die de documentalist hun biedt, benaderen. Anderzijds brengt deze stand van zaken mee dat het volledig irrelevant is om theoretische argumenten naar voor te brengen t.v.v. het invoeren van een ordinator in het recht, als: hij zou de intieme, halfbewust logica van de jurist blootleggen, hij zou toelaten de structuur van het netwerk van de rechtsbegrippen in een mooie, mathematische formule te vatten, en dgl. meer. Weliswaar biedt de documentatiewetenschap ongetwijfeld suggestieve gezichtspunten voor de zoëven gesuggereerde domeinen (40); maar (i) is het verband van die complexe mathematische structuren (lattices, matrices) met een concreet, feitelijk begrippennet — zeker voor de ongeformaliseerde en niet al te technische taal die de juridische taal toch is — uiterst problematisch; en (ii) is het illusoir te

geloven dat deze wiskundige theorieën enige draagwijdte zouden hebben t.a.v. een systeem waar enkel de eigenlijke retrieval automatisch geschiedt, en het indexeren integendeel tamelijk traditioneel blijft.

§ II. Mogelijk praktisch belang.

Nogmaals, deze afwezigheid van theoretisch belang is hoegenaamd geen bezwaar, en kan zeker niet gelden als een argument contra; maar het besef van die situatie moet dienen om de appreciatie realistischer te maken: het belang van het Credoc-project kan hoogstens praktisch zijn. Door het invoeren van een computer — of van een computerachtige machine — zou de information retrieval ev. in veel betere omstandigheden geschieden: grondiger, meer uitgebreid, en veel sneller.

Het zal wel overbodig zijn om uitvoerig de noeste en weinig interessante zoekingsarbeid van de jurist te beschrijven. Maar misschien is het van belang de oorzaken van dit onbevredigend karakter van de huidige, manuele retrieval te onderzoeken. Er zijn *vele* indices, die alle een bepaald deel van de materie bestrijken, zodat, voor een bepaalde concrete zaak, een aantal indices moet worden geconsulteerd. Zekere van die werken heeft de jurist niet in zijn eigen verzameling; en hij moet zich dan naar een openbare of semi-openbare bibliotheek begeven, om aldaar de bewuste informatie te gaan opzoeken. Soms is een confrater bezig met het werk i.c., en moet worden gewacht; of soms is het zelfs spoorloos verdwenen, zodat naar een andere bibliotheek moet worden gerend, die, als men pech heeft, toevallig die dag gesloten zijn kan. De meest dier gepubliceerde indices zijn bovendien verre van up-to-date; en voor de laatste jaren moet dan een reeks van lopende bibliografieën worden geraadpleegd (bijv. *Recueil annuel de la jurisprudence belge*). Er zijn weliswaar, voor zekere gespecialiseerde rechtstakken, uiterst complete en volledig bijgehouden indices opgesteld; maar die zijn dan meestal slechts voor ingewijden toegankelijk. Ten slotte is het duidelijk dat de veelheid van indices een veelheid van indexeringsmethodes en van indexeringsdiepte meebrengt, hetgeen verre van bevorderlijk is.

Het huidig information storage en retrieval systeem van de juridische literatuur is dus zeer deficiënt. Daaruit volgt wel dat het verbeterd moet worden, maar nog niet dat die verbetering per se geschieden moet door een «computer» in te schakelen. Wanneer men inderdaad, in plaats van de actueel gangbare geïsoleerde en partiële indices één totaalindex, in boekvorm, en op vele exemplaren, zou publiceren, waarin de gehele juridische literatuur zou zijn opgenomen, dan zouden een goed deel van de hoger beschreven moeilijkheden, die nl. enkel het gevolg zijn van een deficiënte organisatie, worden opgelost.

Dit plan om een volledige, manuele (in tegenstelling tot een automatische oplossing) index op te stellen, wordt zelfs min of meer plausibel, als men bedenkt dat ook het Credoc-project het opstellen van zo een index nodig maakt: het geheugen van de computer moet toch worden gespijsd; en, vermits men uiteindelijk het gehele recht wil bestrijken, zal de index die men in het geheugen zal stoppen, een totaalindex moeten zijn, die, we herhalen het nogmaals, volledig manueel zal zijn opgesteld.

Het is trouwens interessant op te merken dat een aantal voordelen die zouden verbonden zijn aan een geautomatiseerde retrieval, *in beginsel*, ook kunnen worden bereikt door de voorgestelde handindex.

i. De juridische informatie groeit steeds aan; dage-

lijks worden interessante vonnissen gepubliceerd. De machine heeft daarmee weinig last: men voegt enkele fiches bij (na manuele arbeid echter), of brengt een wijziging aan in de gecodeerde informatie. Aan dit probleem zou de manuele index evenwel de volgende oplossing kunnen geven:

a. losbladigheid, zodat eventueel blz. kunnen worden bijgevoegd (5a, 5b ...);

b. de gegevens wijd uit elkaar drukken, zodat de referenties door de gebruikers zelf kunnen worden bijgevoegd;

c. Om de n-jaar een totaal bijgewerkte index uit te geven.

ii. Verandering van klassificatieschema.

Zekere geïsoleerde gevallen (bvb. aanrijding van een kind op weg naar school) zouden gaandeweg anders worden geklasseerd, onder andere rubrieken worden opgenomen. En terug zou de machine hiermee geen last hebben, omdat ze nl. niet in de eigenlijke zin van het woord klasseert, maar eenvoudigweg elk geval ontleedt in Uniterms. Maar

a. De veranderingen in klassificatieschemata zijn, in de rechtswetenschap, veel zeldzamer dan in de fysica of in de sociologie bvb.; hun ritme is wellicht heel wat trager dan het ritme van heruitgave van de index. (Zie onmiddellijk hierboven, i.e.)

b. Als de machine op geen enkele manier klasseert (het gegeven voorbeeld enkel analyseert als «aanrijding, kind, weg, school», en niet als «verantwoordelijkheid») zal de door haar verstrekte informatie niet relevant zijn. Zij zal dus toch enigermate moeten klasseren; wat zal geschieden door het geval niet alleen te analyseren in functie van de in de tekst voorkomende Uniterms, maar ook in functie van zekere algemene, door de tekst geïmpliceerde termen. Maar dan heeft ook zij de moeilijkheid dat het klassificatieschema kan veranderen. Weliswaar hebben we gezien (zie noot 24) dat men het klassifiëren, en dus ook het wijzigen van een klassificatieschema, zou kunnen automatiseren; maar zulks zou een bijzonder dure computer vergen.

c. Niets belet trouwens de rubrieken in de handindex erg gedetailleerd op te vatten, zodat het gevaar, verbonden aan een eventuele herklassificatie, erg miniem wordt.

iii. Het vormen van samengestelde klassen.

We hebben gezien hoe de meeste vragen van enige complexiteit kunnen worden geïnterpreteerd als vragen naar een zekere klasse van documenten, en hoe die klasse kan worden samengesteld door op meer elementaire klassen de logische bewerkingen (som, ...) toe te passen. Niets belet echter die bewerkingen manueel uit te voeren, door bvb. de documenten die voorkomen op fiche A, maar niet op fiche B, te schrappen. (Ex hypothesi, is de indexinformatie nu nl. niet omgezet in een binaire code, maar heeft het vertrouwde voorkomen van een gedrukte tekst.) Toch moet worden toegegeven dat deze klassenlogische bewerkingen zich wel heel gemakkelijk lenen tot een automatische uitvoering: tamelijk elementaire basisoperaties, die, door hun veelvuldige herhaling, voor de mens vlug vervelend worden, en in elk geval veel tijd vragen.

Anderzijds mag toch de bedenking worden geopperd of de kwestieuze bewerkingen wel voldoende frekwent voorkomen, om hun automatisering te rechtvaardigen. Er is nl. enkel aanleiding tot het vormen van het logisch produkt bvb., wanneer vragen worden gesteld betreffende een combinatie van Uniterms: niet betreffende A dus, maar betreffende A én B én C. Anders dan in de wiskunde echter, kunnen, in de rechtswetenschap, de Uniterms hoegenaamd niet willekeurig met

elkaar worden gecombineerd: het aantal theoretisch mogelijke combinaties is, in feite, erg beperkt. Zo lijkt een zinvolle combinatie met de drie Uniterms «fietser, beheerder, brevet» weinig waarschijnlijk. Misschien (maar dit zou nauwkeuriger moeten worden onderzocht) zou men dan, in een handindex, de noodzaak om manueel de logische producten en sommen te moeten vormen kunnen vermijden door onmiddellijk als trefwoord of rubriek de meest belangrijke trefwoordencombinaties op te nemen, door het axioma van het Unitermstelsel te verloochenen dus (met de risico's vanden). In plaats dan van een document te indexeren via twee afzonderlijke Uniterms «beheerder» en «N.V.», zou men het direct indexeren onder de rubriek «beheerder van een N.V.».

iv. Synonimi.

Als men manueel naar «subrogatie» zoekt, kan het gebeuren dat onder dit trefwoord niets wordt gevonden, maar dat men zal moeten zoeken onder «indeplaatsstelling». Dit brengt natuurlijk tijdsverlies mee, dat voor de machine veel kleiner zal zijn dan voor een manuele onderzoeker. De volgende oplossingen kunnen evenwel worden gesuggereerd:

a. Men kan de referenties herhalen bij de 2, 3, ... n synonymi: men neemt dus én onder «subrogatie» én onder «indeplaatsstelling» alle referenties op. Dit verhoogt natuurlijk de dikte van de index.

b. Men zet bij «subrogatie» eenvoudigweg: zie «indeplaatsstelling».

c. Men voegt bij de hoofdindex een satellietindex die alleen de trefwoorden opsomt (zonder referenties), en voor alle synonymi aangeeft onder welke rubriek men zoeken moet. Denk aan het adresseringsmechanisme van een random access memory systeem.

Uit dit zeer schematisch overzicht moge blijken dat er eigenlijk weinig retrieval bewerkingen zijn die ook niet, *in feite*, door de mens kunnen worden voltrokken; het is bvb. niet zo als in de wiskunde, waar alleen een computer zeer ingewikkelde vergelijkingen kan oplossen, die de mens wel *theoretisch* de baas kan (natuurlijk, vermits hij de computer programmeert!), maar wier niet-automatische oplossing in de praktijk helemaal niet doenbaar is.

Enigszins in de richting als gesuggereerd door dit voorbeeld gaat nochtans het probleem van de indexeringsdiepte. We vermeldde reeds het dilemma van de indexeerder: de index moet zo getrouw en zo precies mogelijk de geïndexeerde documenten beschrijven door er zoveel mogelijk kenmerken (indexingen) van op te sommen, opdat hij zijn voorspellende functie zo adequaat mogelijk zou kunnen vervullen; maar anderzijds, als het aantal indexingen te hoog wordt, wordt de index zeer moeilijk hanteerbaar. Als de retrieval evenwel automatisch geschiedt, blijft zelfs een bijzonder gedetailleerde index heel goed manipuleerbaar; zodat één van de tangen van het dilemma, en meteen het dilemma zelf, vervalt ⁽⁴¹⁾. De keerzijde van de medaille is echter dat een index met heel veel ingangen een zeer grote inspanning vanwege de manuele indexeerders vergt; maar in het geval van het Credoc-project is dit een gering bezwaar, vermits de totaal-index toch gedeeltelijk zal worden opgesteld door het overnemen van bestaande partiële indices.

Een zeer belangrijk argument is natuurlijk dat de automatische informatie retrieval veel *sneller* zal geschieden dan het opzoeken van een referentie in een gepubliceerde handindex: na enkele seconden wordt de input gevolgd door het uitwerpen van een getypte lijst van verwijzingen. Om dit — onbetwistbaar — zeer grote voordeel realistisch te appreciëren moet men echter overwegen dat het vooralsnog zeer moeilijk is

om te schatten hoe de verhouding zal zijn van de retrievalsnelheid van de computer tot de retrievalsnelheid van de menselijke operator, die als enig instrument zijn handindex heeft. En dit om de eenvoudige reden dat een volledige en goed georganiseerde handindex nog niet bestaat! Als men dus de enkele seconden van de automatische retrieval vergelijkt met de uren die het opzoekingswerk soms in de huidige (deficiënte) omstandigheden vergt, zijn de termen van die vergelijking niet goed gekozen. Het referentiepunt zou natuurlijk moeten zijn de tijdspanne waarin men iets zou kunnen terugvinden in een volledige en goed georganiseerde (eventueel twintigdelige bvb.) handindex. Om zich daarvan een idee te vormen, kan men een proef nemen met de index van een grote encyclopedie; waarbij men echter de bekomen tijd nog met een zekere factor moet vermenigvuldigen, omdat een encyclopedie slechts één indexdeel heeft (met als indexmateriaal precies de andere delen van de encyclopedie), terwijl de kwestieuze index van de juridische informatie slechts index-informatie zou bevatten.

Hoewel dit een al te vitterige en onwelwillende opmerking mag lijken, mogen we verder misschien wijzen op zekere omstandigheden die gebeurlijk van aard kunnen zijn om het voordeel van de snelheid van de computer te verminderen. Er zal nl. in België slechts één computer worden ingeschakeld voor de retrieval van de juridische documenten (te Brussel). Hij zal dus van op afstand moeten worden geconsulteerd door de juristen «uit de provincie», en de output zal de consultant indirect moeten worden medegedeeld (per telex bvb.). Het computercentrum zal echter het schema van de normale werkweek volgen: het zal slechts gedurende acht uur per dag kunnen geconsulteerd worden en niet op zon-, feest- of verlofdagen. De bezitter van een gepubliceerde handindex integendeel kan hem ten alle tijde, en op alle plaatsen consulteren.

Maar vooral zullen de vragen aan de computer in een bijzondere, geschematiseerde vorm moeten worden gesteld; het blijkt nu uit een enquête dat velen van de potentiële Credoc-abonnees niet bereid zijn om hun behoefte aan informatie in zo een schematisch kader uit te drukken. Een manueel operator zal dus moeten optreden om de dialoog tussen de vraagsteller en de machine op gang te brengen; wat natuurlijk opnieuw veel tijdsverlies meebrengt (42).

Het is echter mogelijk om, n.a.v. een bepaalde vraag, niet alleen de relevante referenties naar de consultant te sturen, maar hem meteen het document zelf te bezorgen, wanneer dit althans een relatief beperkte omvang heeft (een vonnis bvb.). Het systeem zou dan, m.a.w., niet alleen voor reference retrieval, maar ook gedeeltelijk voor document retrieval zorgen. En zulks zou natuurlijk zijn bruikbaarheid verhogen: waar anders de onderzoeker zelf nog de gesignaleerde documenten zou moeten gaan zoeken, zou hij die nu onmiddellijk krijgen. Maar om anderzijds de kosten niet nodeloos op te drijven, zou vereist zijn dat de index erg precies is, en enkel zeer relevante literatuur signaleert.

Ten slotte, in cauda venenum, zal de uitvoering van het Credoc-project duur uitvallen. Maar een goed information storage en retrieval systeem kost onvermijdelijk veel geld. En we hebben gezien dat er slechts twee middelen waren om zo een systeem te bereiken: ofwel de publicatie van een uiterst volledige en zeer goed georganiseerde handindex, ofwel een automatisch retrieval systeem. In het eerste geval zou de uitgever van de handindex de kosten van indexerings- en van uitgave, van het hoofdwerk en van de periodieke bij-

werkingen, moeten dragen; maar zou die kunnen compenseren door de opbrengst van de verkoop van het werk. In de tweede hypothese zijn er ook indexeringskosten, moet een dure machine worden aangeschaft, en zijn er exploitatie- en onderhoudskosten; waartegenover staan een jaarlijks abonnementsgeld van de abonnees en een bepaalde som per vraag. De automatische oplossing schijnt dus zeker de duurste te zijn; maar een automatische retrieval is veel sneller en de kwaliteit van de index kan beter zijn (meer indexingen).

Gegeven dit alles, is de enig zinvolle vraag die men zich moet stellen de louter praktische en bedrijfs-economische vraag: is de prijs van het automatisch retrieval systeem niet te hoog, vergeleken met de voordelen van dit systeem? En om die vraag te kunnen beantwoorden, is dan vereist dat men zo nauwkeurig mogelijk weet

i. Wat de kostprijs is van een volledige, maar manueel te consulteren index; en wat de kostprijs is van een automatisch retrieval systeem.

ii. Hoe groot de voordelen van de automatische retrieval wel zijn: of de grotere snelheid niet wordt gecompromitteerd door de vertragende omstandigheden waarin de consultatie zal geschieden, en of men ten volle de mogelijkheid om de indexeringsdiepte op te drijven, zal exploiteren?

iii. Hoe belangrijk het voor de jurist is om een zeer gedetailleerde index te hebben, die hij zeer snel kan consulteren. En moet de doorsneejurist zo frekwent de retrieval operatie uitvoeren dat het op de lange duur niet meer verantwoord zou worden om die operatie niet te automatiseren?

Besluit.

Het wordt de hoogste tijd dit artikel te beëindigen.

In het eerste deel hebben we gepoogd de gegevens van de moderne documentatiewetenschap, die het ingewikkeld proces van information storage en retrieval bestudeert, zo overzichtelijk mogelijk samen te vatten.

In het tweede deel hebben we het Credoc-project gesitueerd tegen de achtergrond van de verschillende procédés die ons in het eerste deel duidelijk werden. Uit deze confrontatie bleek hoe dit project, dat enkel de retrieval wil automatiseren, theoretisch beschouwd heel zeker niet sensationeel is. Zijn praktisch nut moet vooral bestaan in de grote snelheid van de retrieval, en de hoge indexeringsdiepte die het toelaat te bereiken. De noodzaak en de wenselijkheid van deze laatste twee aspecten moeten nauwkeurig worden afgewogen tegen de bestaande behoefte aan retrievalsnelheid en aan indexeringsdiepte, en tegen de kosten die nodig zullen zijn om het project te realiseren.

Marc VANQUICKENBORNE,
Navorsingsstagiair bij het
Nationaal Fonds voor
Wetenschappelijk Onderzoek.

(1) H. De Jaegere, *De automatisering van de Wetenschappelijke Documentatie, inzonderheid op scheikundig gebied*, in *Mededelingen van de Vl. Chem. Vereniging*, 1967, p. 72; Zie ook Charles P. Bourne, *Methods of Information Handling*, John Wiley & Sons, New York - London, 1963, p. 2-5.

(2) Voor een korte historie, en enige «personalia», zie J.T., 4 nov. 1967, p. 612-618.

(3) Zie hiervoor 2 zeer goede werken, die ons, bij het opstellen van dit artikel, voortdurend geleid hebben: Bourne, o.c. en J. Becker & R.M. Hayes, *Information Storage and Retrieval. Tools, Elements, Theories*, John Wiley & Sons, New York - London, 1963.

(4) Zie Claude E. Walston, *Information Retrieval*, in *Advances in Computers*, 1965, 6, pp. 1-28.

(5) Zie A. Kent & J. W. Perry, *Costs for Machine Literature Searching*, in J.W. Perry & A. Kent, eds., *Tools for Machine*

Literature Searching, (Library Science and Documentation, vol. 1), New York - London; 1958, - verder geciteerd als Perry & Kent - pp. 49-68.

(6) The contents of the index are abstractions of each of the basic source documents, that is, they can be considered a substitute for the original documents, containing only as much information as will help users to decide intelligently which documents in the document file most closely satisfy their needs. (Becker & Hayes, p. 110).

(7) Intuitively one knows the larger and more detailed the index and catalog, the less the information loss, but the greater the difficulty in searching. Indeed, in the extreme, if each sentence of an article of a collection were cataloged, the «representation» of the library so created might approach high fidelity but would be almost as impractical as the library itself for conducting searches. (Don R. Swanson, gecit. bij Becker & Hayes, p. 159).

(8) Becker & Hayes, p. 38.

(9) Bvb. de klassificatie van de U.S. Library of Congress; en de Brusselse Universele Decimale Classificatie, ontworpen door twee Belgen Paul Otlet en Henri La Fontaine.

(10) Mortimer Taube et al., *Studies in coordinate Indexing, Documentation Incorporated, 1953-1957*; ook Becker & Hayes, 46-55.

(11) Bourne, p. 14.

(12) Becker & Hayes, p. 53-54.

(13) Dit is niet strijdig met het beginsel van de coordinate indexing: dit sluit nl. enkel uit dat men het houdt bij van te voren vastgelegde permutaties, die als rubriek of klassificatieschema moeten dienen; niet dat men de betekenis der termen verduidelijkt door de context op te nemen. De KWIC-methode neemt, telkens dit ter verduidelijking nodig is, de context op; in de klassieke indexeringssystemen neemt men enkel bepaalde, «geprivilegieerde» contexten op, nl. diegene die toevallig corresponderen met een van te voren vastgelegd klassificatieschema.

(14) Voor een goed en vollediger overzicht van al deze varianten, met bespreking van hun resp. voor- en nadelen, zie Bourne, pp. 14-27.

(15) Zie hierover Bourne, pp. 57-68, en de aldaar geciteerde literatuur.

(16) Verwant met de WRU-school is de *facetanalyse*, gepreciseerd door S.R. Ranganathan. Voor meer details hierover, zie Becker & Hayes, p. 64 e.v.

(17) De hypothese is, w.t.v., dat we slechts één enkele taal beschouwen: dat eenzelfde oordeel door zeer veel equivalente zinnen kan worden weergegeven, als we meerdere talen in ogenschouw nemen, is duidelijk. De stelling dat de index niet de term, maar wel het concept moet opnemen, mag niet strikt worden opgevat. Want de index kan natuurlijk nooit bestaan uit (immateriële) ideeën; maar steeds uit externe tekens. «If author X does not want term «a» to be an index for a certain document, he cannot replace it by an idea, but only by some other index, belonging perhaps to a different kind of index.» (Bar-Hillel, *A Logician's Reaction to recent Theorizing on Information Retrieval, in American Documentation, 1957, 8, p. 110*).

(18) Voor een stimulerende beschrijving, én van de principes, én van de uitwerking, zie Jessica Melton, *Procedures for Preparation of Abstracts for Encoding*, pp. 69-150; en John L. Melton, *The Semantic Code*, pp. 221-279, beide verschenen in Perry & Kent.

(19) De automatische literature searching vereist een één-eenduidige correspondentie tussen term en begrip, tussen grammaticale vorm en oordeel. Strikt gezien, is het niet vereist om daartoe een nieuw vocabularium en grammatica op te bouwen: het ware nl. theoretisch ook mogelijk het geheugen van de machine te overladen met contexten, varianten, ... en haar zodanig te programmeren dat ze de betekenis gaat discrimineren, niet alleen volgens de lexicale betekenis van de geïsoleerde term, maar ook volgens de context. Deze laatste opgave is echter praktisch zeer moeilijk te realiseren, zodat men voor de eerste oplossing opteert. (John L. Melton, a.c. p. 228).

(20) Toch bevat Perry & Kent in appendix een woordenboek Engels-semantische code, en semantische code-Engels, van een 350 blz. dat reeds tamelijk ruim is opgevat.

(21) Zo is er een zekere verwantschap tussen de semantische code en het Chinees. Men weet nl. hoe in het Chinees de verschillende symbolen niet de klanken symboliseren, maar direct de woorden: oorspronkelijk bestond het Chinees schrift uit een aantal schematische tekeningen van de voorgestelde objecten. Een samengesteld begrip wordt dan voorgesteld door een combinatie van de verschillende tekeningen die de elementaire begrippen (of dingen) weergeven, waaruit het compositum is samengesteld. De semantische code past dit beginsel nu universeel, en met zeer grote consistentie, toe.

Reeds Leibniz trouwens huldigde analoge opvattingen. Om zich nl. van de waarheid van de zgn. «feitelijke waarheden» te verzekeren, zou God de semantische factoren van de concepten van het oordeel i.c. naar voor halen, en, door eenvoudige logische operaties, beslissen of de zin waar of vals is. (M.a.w. voor God is het zgn. feitelijk oordeel eigenlijk ook een «vérité de raison».) Elk concept is inderdaad ofwel enkelvoudig, ofwel samengesteld; en de samengestelde concepten zijn slechts conjuncties van de enkelvoudige concepten. Met elk enkelvoudig concept wordt dan een priemgetal verbonden, zodat met elk samengesteld concept een bepaald getal kan worden geassocieerd. Nagaan of een gegeven oordeel waar of vals is, komt dan neer op een berekening. (Zie Y. Bar-Hillel, *A Logician's Reaction to recent Theorizing on Information Search Systems, American Documentation, 1957, 8, p. 107*).

(22) Voor meer details, zie M. E. Maron & J. L. Kuhns, *Probabilistic Indexing and Information Retrieval, Journal of the Association for Computing Machinery, Juli 1960, vol. 7, nr. 3, pp. 216-244*.

(23) Becker & Hayes, p. 130.

(24) Het automatisch opmaken van abstracts bestaat er dan in dat men uit het document de belangrijkste zinnen haalt. De graad van belangrijkheid van een zin wordt bepaald in functie van de belangrijkheid van zijn constituerende termen, en van zijn positie binnen in de paragraaf: zinnen aan het begin of het einde van de paragraaf zijn nl. doorgaans de belangrijkste.

Als men verder de speciale indexeringsmethode van de WRU wenst te gebruiken, zal in het geheugen van de computer bovendien een dictionnaire moeten worden gestopt, dat toelaat elke zin te vervangen door een telegraphisch abstract, en elke term door zijn semantische code. Het nut hiervan is wellicht eerder gering; want voor twijfelachtige gevallen, waar de betekenis o.m. door de context wordt bepaald, is een menselijke ingrijpen nodig om de juiste semantische factor te bepalen, en voor duidelijke gevallen is een vertaling eerder overbodig. (Voor meer details, zie Perry & Kent, hfst. II).

Het is zelfs mogelijk een klassificatieschema automatisch te laten ontwerpen. Men baseert zich daartoe op de studie van een matrix die de mate van correlatie aangeeft van elke als betekenisvol weerhouden indexterm met elke andere, en op een factoranalyse die de eerste zeer uitgebreide matrix zal vereenvoudigen. Zie H. Borko & M. Beirncck, *Towards the Establishment of a computer based classification system for scientific Documentation*, Rept. No TM - 1763 System Development Corp., Santa Monica, Calif., febr., 1964; Claude E. Walston, a.c. pp. 14-16.

(25) Normaal poogt men de omzetting in de binaire code te bereiken als een bijproduct van het voorbereiden van de originele tekst of van een duplicaat ervan: als de operator op het klavier van de flexowriter bvb. een toets indrukt, wordt op een geperforeerde band het ge-eigende binaire patroon aangebracht.

(26) Becker & Hayes, p. 169.

(27) Hoeveel lettertekens en cijfertekens hiermee corresponderen, hangt af van de gebruikte code (code van 4 bits bvb.).

(28) *The Rapid Selector, Journal of Documentation, 1949, vol. 5, pp. 164-171*.

(29) Becker & Hayes, p. 202.

(30) Een relatief eenvoudige toepassing van dit procédé is het door de Fransman J. Sémame ontworpen *Filmorex*-systeem. Jean-Paul Bouffelan, *Prospective de l'informatique dans les sciences juridiques, in Dalloz, 31 mei 1967, Chronique*, pp. 107-112, beschrijft een analogo procédé, genaamd *Miracode*, afkorting van Microfilm Information Retrieval Access Code.

(31) Information retrieval... implies the selective recall of stored knowledge. Walston, a.c. p. 1) The essential purpose of literature searching is to locate these documents within a collection which have a bearing on a reasonable question (Perry & Kent, p. 33).

(32) Bourne, pp. 1-2.

(33) Toch moet worden gezegd dat het behandelen van indextermen als klassenamen niet altijd met de nodige precisie gebeurt. Bar-Hillel (a.c., p. 108-109) signaleert in dat verband een aantal «logical blunders», die hij verklaart door de omstandigheid dat «classification, in the way librarians use this term, has little to do with classes» (in de logische betekenis van het woord). Niettemin, «the substitution that sub-dividing a topic means splitting a class into sub-classes, has prevailed with disastrous consequences».

(34) S.R. Moyer, *Automatic Search of Library Documents, in Computers and Automation, May 1957, vol. 6, no 5, pp. 24-29*.

(35) Bourne, die verwijst naar H.P. Luhn, *Selective Dissemination of new scientific information with the Aid of Electronic Processing Equipment, in American Documentation, vol. 12, no 2, pp. 131-138, april 1961, van wie het idee stamt*.

(36) Bourne (p. 169) vindt het aangewezen een computer in te schakelen in de volgende omstandigheden: er is behoefte om een uitgebreid archief werkelijk exhaustief af te tasten; er is een vlug antwoord nodig, en de computer is op elk ogenblik beschikbaar; bij zeer ingewikkelde vragen, of bij een zeer gecompliceerd archief (chemische structuren bvb.); de retrieval operatie moet relatief frekwent zijn; het domein i.c. wordt niet bestreken door goede bibliografische documenten, en de nabije toekomst zal daaraan niets veranderen.

(37) Voor een uitvoeriger bespreking van de verschillende types, zie Bourne en Becker & Hayes.

(38) Het is interessant te wijzen op analoge buitenlandse projecten of realisaties, o.m. te Montpellier en te Pittsburgh. Zie daarvoor J.T. 1967, 612-613; J.P. Bouffelan, a.c.: J.P. Gill, *Le juriste et l'ordinateur*, Dall. 1 maart 1967, Cron. 57-60; P. Catala & J. Falguetrettes, *Le traitement de l'information juridique sur ordinateur*, Jur. Clas. Pér., 3 febr. 1967, 2052; Reed C. Lawlor, *Information Technology and the Law, in Advances in Computers, 1962, 3, pp. 299-352*. W. B. Kehl, J. F. Horty, C.R.T. Bacon, & D.S. Mitchell, *An Information Retrieval, Language for Legal Studies, in Communications of the Association of Computing Machinery, 4, 1961, 380-38*.

(39) Voor enige technische details, zie J.T., l.c.

(40) Robert M. Hayes, *Mathematics of Information Systems*, John Wiley and Sons Inc., 1965; Y. Bar-Hillel, *A Logician's Reaction to recent Theorizing on Information Search Systems, American Documentation, 1957, 8, 103-122*.

Voor al deze laatste auteur is erg sceptisch t.o.v. de theoretische relevantie van de information Retrieval «The inclination to seek a remedy for the present unsatisfactory situation of information searching by going to the fundamentals seems to have been reinforced by the use of certain fashionable phrases and slogans that sound appealing enough as long as their inherent vagueness and lack of clarity is not exposed, p. 104.

(41) Een te gedetailleerde index is evenwel niet altijd een voordeel. Zo is hij voor de rechtspraak misschien minder aangewezen, omdat toch dikwijls (maar niet steeds) niet het allerconcreetste geval van belang is, maar wel de algemene

beginselen die in dit geval een toepassing hebben gevonden. De index van een doctrinaal werk integendeel is best zo specifiek mogelijk.

(42) De situatie verandert natuurlijk als de gesprekspartners van de computer enkel de leden van een centraal studiecomité zouden zijn. De abonnees leggen dan hun moeilijkheden voor

aan dit comité, dat ze oplost aan de hand van de gegevens, die de computer heeft verstrekt. Dan zou de « dialoog » tussen de computer en zijn rechtstreekse gebruikers natuurlijk veel verbeteren en versnellen, maar het probleem wordt dan verplaatst naar de snelheid en de kwaliteit van de dialoog tussen het studiecomité en de abonnees.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 10 november 1967.

Voorzitter : M. Belpaire.
Raadsheer-Verslaggever : M. de Vreese.
Advocaat-Generaal : M. Krings.
Advocaten : Mrs. Philips en Ansiaux.

Pand op handelszaak. — Conflict met bevoorrechte schuldvordering van onbetaalde verkoper die op krediet industriële machines leverde. — Kennis van de niet-betaling in hoofde van de pandhebbende schuldeiser. — Neerlegging ter griffie van de rechtbank van koophandel van het afschrift van de factuur. — Voorrang van de bevoorrechte schuldvordering uit hoofde van levering van niet betaalde industriële machines.

In een conflict tussen het voorrecht van de schuldeiser die een pand heeft op een handelszaak en dat van de verkoper van het in nijverheidsondernemingen gebruikte uitrustingsmateriaal die krediet verleent, kan de voorrang niet geregeld worden noch door het respectief economisch nut, noch door het feit dat de wetgever heeft bepaald dat het pand op de handelszaak enkel kan worden gegeven aan banken of kredietinstellingen door de regering aangenomen, maatregel die enkel op het oog had de belangen van de schuldenaar te beschermen. Deze voorrang blijkt evenmin uit de bij artikel 9 van de wet van 25 oktober 1919 voorziene vrijstelling van de formaliteiten bepaald in art. 609 van het W.B.R. ten gunste van de op de handelszaak pandhebbende schuldeiser.

Vermits de inschrijving ten kantore der hypotheeken van de akte welke aan de schuldeiser een pand op de handelszaak toekent, aan deze schuldeiser dezelfde waarborgen verleent als die welke de gewone pandhebbende schuldeiser uit de buitenbezitstelling van de schuldenaar haalt, wat de tegenstelbaarheid van zijn voorrecht ten opzichte van de andere schuldeisers betreft, bestaat er geen reden om van de verkoper van nijverheidsgereedschappen, voor het behouden van de rang van zijn voorrecht, een ander bewijs te eisen dan dat van de kennis, in hoofde van de pandhebbende schuldeiser, van de niet-betaling van de koopprijs van het voorwerp van zijn pand, bewijs dat kan voortspruiten uit het neerleggen ter griffie van de rechtbank van koophandel van het afschrift der factuur.

N.V. Werken en Discontobank t./ M. De Grave en
curator faillissement Golstein.

Conclusie van het Openbaar Ministerie

I. Feiten :

1. De Grave heeft machines verkocht aan Golstein, die failliet werd verklaard en alhier vertegenwoordigd wordt door de curator, M. Steyaert.

De verkoper heeft zijn facturen binnen 15 dagen na de levering laten overschrijven, te weten op 4 mei, 24 augustus en 10 november 1962 — en hij maakt aanspraak op het voorrecht van de verkoper — vermits de verkochte goederen nog in het bezit waren van de koper op het ogenblik van het faillissement.

De koper had echter zijn handelsfonds in pand gegeven aan eiseres; de akte van inpandgeving werd op 24 december 1959 ingeschreven.

De koper werd op 30 januari 1963 in failliet verklaard.

Verweerder De Grave beweert dat hij voorrang heeft op eiseres, pandhebbende schuldeisers.

II. Rechtspleging.

2. Het vonnis van de rechtbank van koophandel te Gent, van 8 april 1964, luidde als volgt :

« Overwegende dat het artikel 23 van de hypotheekwet voorziet dat de pandhebbende schuldeiser verkozen wordt boven de verkoper van het mobiele voorwerp, tenzij hij zou geweten hebben, toen hij het ontving, dat de prijs ervan nog verschuldigd was; » Overwegende dat de pandhebbende schuldeiser op een handelsfonds dezelfde behandeling dient te ondergaan als een gewone pandhebbende schuldeiser;

« Overwegende dat het aan de verkoper behoort te bewijzen dat de pandhoudende schuldeiser wist dat de prijs niet betaald was toen hij het verkochte ontving; dat dit bewijs niet kan afgeleid worden uit de inschrijving ter griffie; dat op het ogenblik der levering de pandhoudende schuldeiser moet verwittigd worden van de niet betaling door de verkoper; » dat de hoegrootheid der kredietopening niet bepaald werd door een vaste waarde van het handelsfonds » waarin waarde-evoluerende elementen voorkomen. »

3. Het Hof van Beroep heeft op 22 maart 1966 deze stelling verworpen en, het vonnis te niet doende, beslist dat appellant's voorrecht voorrang had op het voorrecht van de pandhebbende schuldeiser.

Partijen waren het erover eens, dat het hier om bijzondere mobiele voorrechten gaat, dat hun rang door geen bijzondere bepaling geregeld wordt en dat die rang door de hoedanigheid van de voorrechten moet geregeld worden, o.m. naar analogie met andere voorrechten.

III. Onderzoek van het middel.

4. Eiseres laat een middel gelden. Zij roept de schending in van de artikelen 2, 4, 7 en 9 van de wet van 25 oktober 1919 (zie wijziging artikelen 4 en 9 door K.B. nr. 282 van 30 maart 1936) — 13, 20, 1° en 5°, 23 Hypotheekwet van 16 december 1851 (zie wijziging artikel 20, 5°, door Besluitwet van 27 juli 1934 en wet van 29 juli 1957) — artikelen 4 tot 8 van de wet van 15 april 1884 op de landbouwleningen.

5. Om het probleem te onderzoeken zou ik eerst de oorsprong van de thans bestaande teksten onder ogen

willen nemen en nagaan of zulks enig licht werpt op het vraagstuk.

Aan de hand van die gegevens zullen we vervolgens onderzoeken of de thans bestaande teksten op zichzelf een oplossing bieden.

6. De oorspronkelijke tekst van artikel 2102, 4°, van het Burgerlijk Wetboek, dat door artikel 20, 5°, van de hypotheekwet vervangen werd, luidde als volgt (in de vertaling van Ledeganck):

«De bevoorrechte schuldvorderingen op zekere roerende goederen zijn:

» 4° de koopprijs van niet betaalde roerende voorwerpen indien zij nog in bezit van den schuldenaar zijn, hetzij hij op tijd of zonder tijd van betaling gekocht hebbe.

» Indien de verkoop zonder tijd tot betaling gedaan is, mag de verkoper zelfs zijne goederen wedereischen zoolang zij in 's koopers bezit zijn, en den herverkoop daarvan beletten, mits de wedereischung geschiede binnen de acht dagen na de levering en de goederen zich in denzelfden staat bevinden als bij de levering.

» Het voorrecht van den verkoper wordt echter slechts na dat van den eigenaar des huizes of der pachthoeve uitgeoefend, tenzij er bewezen ware, dat de eigenaar wist dat de huiskateilen en andere voorwerpen, welke zijn huis of hoeve stofferen niet aan den huraar behoorden.

» Er wordt niets veranderd aan de wetten en gebruiken des koophandels ter zak van wederop-eischung.»

7. Uit deze tekst blijkt dus dat alleen voorrang verleend werd aan de huiseigenaar wegens huur- en pachtgelden.

Er was hier geen sprake van verkoop van roerende goederen die geïncorporeerd werden en aldus onroerend werden.

Als wij nu de oude bepaling van de handelswet betreffende het faillissement onderzoeken, dan stellen we vast dat hier geen sprake is van het voorrecht van de verkoper van roerende goederen. Op de roerende goederen die onroerend worden door incorporatie of door bestemming verloor de verkoper zijn voorrecht, vermits het geen voorrecht op roerende goederen meer was.

Stippen we terloops aan dat de pandhebbende schuldeiser slechts pro memorie in de boedel ingeschreven werd (art. 535) en dat hij zijn voorrecht mocht uitoefenen ten aanzien van al de andere schuldeisers (zie artt. 536 en 537). De reden hiervan is gemakkelijk te bepalen, enerzijds, doordat de schuldeiser in het bezit is van die goederen en dat, anderzijds, de andere schuldeisers geen rekening hebben gehouden met die goederen wanneer zij gecontracteerd hebben.

8. De wet van 18 april 1851, die nieuwe bepalingen betreffende het faillissement invoerde, houdt een bepaling in (art. 546), luidens dewelke het voorrecht van de verkoper, zoals bepaald is in art. 2102, 4°, niet geldt ten aanzien van het faillissement. Verder komen de bepalingen betreffende de pandhebbende schuldeisers, die we zoëven hebben aangehaald in verband met de oorspronkelijke Franse wetgeving, op weinig na, weer in de wet van 1851 (vgl. artt. 542, 543 en 544, nieuwe wet, met artt. 535, 536 en 537 oude wet).

De ontworpen bepaling had echter protest uitgelokt in nijverheidskringen, toen zij ter bespreking lag in de wetgevende kamers.

De voorbereidende werken leren in dit verband dat:

1) de uitzondering in de eerste plaats verband houdt

met de faillissementswetgeving. Het is hoofdzakelijk een uitzondering op de tegenstelbaarheid van het voorrecht in geval van faillissement van de koper.

2) De uitzondering eerst tot stand kwam in de wet van 18 april 1851 op het faillissement; de Commissie van de Kamer, belast met het onderzoek van die nieuwe bepalingen, onderzocht echter het probleem samen met de leden van de Commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp betreffende de hypotheek, dat enkele maanden later de wet van 16 december 1851 werd, zodat de twee teksten werkelijk gelijklopend zijn (1).

9. De nieuwe tekst, zoals hij door de wetgever van 1851 werd goedgekeurd, luidde als volgt:

«Het voorrecht en het recht van terugvordering ingesteld bij nr. 4 van art. 2102 van het Burgerlijk Wetboek ten voordele van de verkoper van roerende zaken, evenals het recht van ontbinding worden, in geval van faillissement, niet toegelaten.

» Niettemin blijft dat voorrecht gedurende twee jaar te rekenen van de levering af bestaan, ten voordele van de leveraars van machines en toestellen gebruikt in nijverheidsinrichtingen.

» Dat voorrecht is slechts geldig voor zover, binnen vijftien dagen na de levering, de akte waaruit de verkoop blijkt wordt overgeschreven in een speciaal register daartoe gehouden ter griffie van de Rechtbank van Koophandel van het arrondissement waar de schuldenaar zijn woonplaats heeft, en, bij gebreke van woonplaats, ter griffie van de rechtbank waar de schuldenaar zijn verblijfplaats heeft. De griffier is ertoe gehouden kennis te geven van die overschrijving aan al de er om verzoekende personen.

» Bedoeld voorrecht kan zelfs worden uitgeoefend ingeval de machines of toestellen onroerend door bestemming of door incorporatie zouden geworden zijn.

» De levering wordt bewezen, behoudens tegenbewijs, door de boeken van de verkoper.

» In geval de schuldenaar failliet wordt verklaard vóór het verstrijken van de twee jaar, blijft dit bestaan tot na de vereffening van dit faillissement.»

10. En dan volgde de wijziging van de hypotheaire bepalingen, met de wet van 16 december 1851 (dus kort na de faillissementswet).

Artikel 20, 5°, nam de plaats in van artikel 2102, 4°, en luidde als volgt:

«De schuldvorderingen op zekere roerende goederen bevoorrecht, zijn: 5° De koopprijs van niet betaalde roerende voorwerpen, indien zij nog in bezit van den schuldenaar zijn, hetzij hij op tijd of zonder tijd van betaling gekocht heeft.

» Het voorrecht bij de nummers 4 en 5 daargesteld zal ophouden uitwerking te hebben, indien die roerende voorwerpen door bestemming of inlijving onroerend geworden zijn, behalve wanneer het werktuigen en toestellen geldt in de nijverheidsgestichten gebruikt.

» In dit geval en voor die voorwerpen zal het voorrecht behouden worden gedurende twee jaar te rekenen van de levering; echter zal het slechts uitwerking hebben voor zooveel de akte, welke den verkoop bevestigt, binnen de vijftien dagen na de levering, overgeschreven zij geweest op een bijzonder register gehouden ter griffie van de Rechtbank van Koophandel, in welker rechtsgebied de schuldenaar zijne woonstede zal hebben, en, bij gebrek aan woonstede, ter griffie van de Rechtbank van Koophandel, in welker rechtsgebied de schuldenaar zijn verblijf

» zal hebben. De griffier van de rechtbank zal gehouden
 » zijn kennis te geven van deze overschrijving aan alle
 » personen, die zulks verzoeken zullen. De levering zal,
 » behoudens tegenbewijs, door de boeken des verkoopers
 » bewezen worden.

» In geval de werktuigen of toestellen als roerende
 » goederen aangeslagen worden of de schuldenaar in
 » failliet verklaard wordt vóór het verschijnen der twee
 » jaren, zal het voorrecht blijven bestaan tot na de
 » verdeling der penningen of de vereffening der failliet.

» Indien de verkoop zonder tijd tot betaling gedaan
 » is, mag de verkoper de verkochte voorwerpen zelfs
 » wedereischen, zoolang dezelve in 's koopers bezit zijn,
 » en den herverkoop daarvan beletten, mits de weder-
 » eisch geschiede binnen de acht dagen na de levering,
 » en de voorwerpen zich in denzelfden staat bevinden
 » als tijdens de levering.

» Het verval der actie tot wedereisch brengt gelijke
 » lijk het verval der actie tot koopvernietiging mede,
 » ten opzichte der andere schuldeischers.

» Er wordt niets veranderd aan de wetten en ge-
 » bruiken des koophandels ter zake van wedereisch.»

11. Het commentaar over die bepalingen luidde als volgt:

« Onder alle omstandigheden, in welke dit recht best
 tot nut kunne strekken, komt de failliet van de schul-
 denaar als de voornaamste voor, de ondervinding heeft
 echter geleerd, dat die rechten in geval van failliet
 zoo menigvuldige processen te weeg brachten, dat het
 noodzakelijk was daar eind aan te stellen, de schikking
 van gemeld art. 546 heeft de wetgever een onfeilbaar
 middel geschenen.»

Hierbij aansluitend legde uw Hof die bepaling als volgt uit:

Considérant que l'art. 546 du Code de commerce
 statue qu'en cas de faillite le privilège et le droit de
 revendication établis par la loi civile ne sont pas admis
 en faveur d'effets mobiliers;

Que cette disposition, en empêchant celui-ci de sous-
 traire à la masse de la faillite des marchandises dont
 la possession chez l'acheteur a pu induire en erreur et
 exciter la confiance par des apparences trompeuses,
 a pour but de maintenir la sécurité commerciale, et
 qu'elle est ainsi d'ordre public (2).

12. Beide teksten maakten dan nog het voorwerp uit
 van twee wijzigingen.

De eerste van 27 juli 1934, waarbij de geldigheids-
 duur van het voorrecht van 2 op 5 jaar werd gebracht.

De tweede van 29 juli 1957 waarbij de oorspronkelijke
 bepaling nog uitgebreid werd.

Voortaan geldt het voorrecht niet alleen ten voordele
 van de nijverheidsinstellingen, maar ook van de handels-
 en ambachtsondernemingen. Het begrip onderneming is
 ruimer dan het begrip instelling en benevens de
 machines die een nijverheidsonderneming uitrusten,
 kan ook de installatie van een handelsbedrijf of van
 een klein ambachtsbedrijf met het voorrecht bezwaard
 worden.

Tevens werden de pleegvormen die gesteld worden
 om de publiciteit van het voorrecht te verwezenlijken,
 met meer nauwkeurigheid bepaald (zie lid 3 en lid 4
 van art. 20, 5°).

Die wijzigingen werden niet alleen bij artikel 20, 5°,
 van de hypotheekwet gebracht, doch ook bij artikel 546
 van de handelswet.

13. Wat kan men thans uit dit kort historisch over-
 zicht afleiden?

Oorspronkelijk had de verkoper van roerende goe-

deren een voorrecht en de uitoefening ervan werd niet
 beperkt bij faillissement.

Onder dit stelsel had de verhuurder van het goed
 waar de verkochte goederen ondergebracht werden, in
 elk geval voorrang, dus ook ten opzichte van de ver-
 koper van de goederen, tenzij bewezen werd dat de
 eigenaar wist dat de verkoper een voorrecht had.

Wat het pandcontract betreft, gold het voorrecht van
 de pandhebbende schuldeiser ten opzichte van alle
 andere schuldeisers, en dus ook ten opzichte van de
 verkoper van de verpande goederen, en zulks om twee
 redenen:

1) de eerste omdat, omwille van de bepalingen van
 het pandcontract zelf, de verkochte goederen die in
 pand gegeven waren, niet meer in het bezit waren
 van de koper (hetgeen het tenietgaan van het voor-
 recht van de verkoper tot gevolg had) doch wel van de
 pandhebbende schuldeiser.

2) de tweede omdat, krachtens de bepalingen van de
 handelswet (faillissement), de vordering van de pand-
 hebbende schuldeiser slechts pro memorie vermeld
 werd en dat die schuldeiser niet alleen een retentie-
 recht mocht uitoefenen ten opzichte van de boedel, doch
 ook een voorkeurrecht bekwam op de verkoopprijs.

Onder de oude wetgeving was de rangregeling dus
 betrekkelijk eenvoudig: de verhuurder had praktisch
 altijd voorrang op de verkoper en de pandhebbende
 schuldeiser bevond zich in een nog meer bevoorrechte
 toestand, vermits hij voor alle andere schuldeisers
 betaald werd.

14. De wijzigingen van 1851 hadden tot gevolg:

1) dat nu duidelijk uit de tekst bleek:

a) dat het voorrecht te niet gaat wanneer de goederen
 onroerend worden door incorporatie of door bestem-
 ming;

b) dat het voorrecht niet tegenstelbaar is bij fail-
 lissement.

2) dat op beide regels uitzondering werd gemaakt
 ten voordele van de verkoper van het materiaal dat
 deel uitmaakt van een nijverheidsinrichting, voor zover,
 binnen de 15 dagen van de levering, de akte die de
 verkoop vaststelt overgeschreven wordt ter griffie van
 de Rechtbank van Koophandel.

15. Er was echter nog een wijziging die de wet van
 1851 invoerde en die we hierna onderzoeken:

Artikel 23 van de hypotheekwet, die dus samen met
 de nieuwe bepalingen ten gunste van de verkopers van
 nijverheidsuitrustingen, werd ingevoerd, bepaalde inder-
 daad dat:

« a) de pandhebbende schuldeiser de herbergier en
 » de voerman de voorkeur hebben op de verkoper van
 » het roerend voorwerp, dat hun tot pand strekt, ten-
 » ware zij geweten hadden, toen zij hetzelfde ontvingen,
 » dat de prijs ervan nog verschuldigd was.

» b) het voorrecht van de verkoper wordt slechts uit-
 » goeefend na dat van de eigenaar des huizes of der
 » pachthoeve, tenware de verkoper, tijdens het ver-
 » voeren dier oerende goederen in de verhuurde plaat-
 » sen, de verhuurder verwittigd had, dat de prijs der
 » zelve niet betaald was » (vertaling Ledeganck).

Wat het voorrecht van de eigenaar van het huis
 betreft, vond die bepaling haar oorsprong in de oude
 tekst van het Burgerlijk Wetboek. Er weze echter
 opgemerkt dat het luidens de oude tekst volstond dat
 « het bewezen ware dat de eigenaar wist dat de huis-
 kateilen en andere voorwerpen welke zijn huis of hoeve
 stofferen niet aan de huurder behoorden »,.

terwijl, luidens de nieuwe tekst, « de verkoper tijdens
 het vervoer der goederen in de verhuurde plaatsen, de

verhuurder moet verwittigen dat de prijs niet betaald is ».

Wat nu hieruit te onthouden valt is dat terwijl in het stelsel van het Burgerlijk Wetboek de verhuurder reeds een voorrang had op de verkoper van roerende voorwerpen, die voorrang blijkbaar niet verloren ging toen het voorrecht van de verkoper door de wet beperkt werd, nl. enerzijds bij incorporatie of bestemming en anderzijds bij faillissement. De uitzondering ten voordele van de verkoper van nijverheidsmaterialen had slechts tot gevolg dat het voorrecht in dat geval gehandhaafd bleef, zoals het voorheen bestond, d.w.z. mits eerbiedignig van de voorrang van de verhuurder. Overigens, de nieuwe wet (d.w.z. die van 1851) verscherpt de rechten van de verhuurder vermits, zoals wij zoëven hebben gezien, het voorheen volstond dat het bewezen was dat hij kennis had van de rechten van de verkopers opdat hij zijn voorrang verloor, terwijl sinds 1851 die voorrang slechts tenietgaat indien hij door de verkoper verwittigd wordt. Zulks brengt mee dat de openbaarmaking die door de wet bepaald wordt niet volstaat om de verhuurder in te lichten. Er moet een persoonlijke mededeling van de verkoper aan de verhuurder gedaan worden ⁽³⁾, en die mededeling moet gebeuren vóór dat de goederen in het bezit zijn van de huurder. « Tous les objets transportés dans les lieux loués sont, à l'instant même, frappés du privilège du bailleur. Celui-ci a le droit de les considérer comme son gage. Or une fois le droit acquis, ce n'est pas la connaissance ultérieure que le prix des objets n'a pas été acquitté qui peut ravir au bailleur un gage sur lequel il a dû compter pour sûreté de sa créance. C'est donc au moment de l'introduction des meubles dans la maison ou la ferme que le bailleur doit être informé du fait qui en empêche la naissance » ⁽⁴⁾.

Hieruit blijkt dus dat het voorrecht van de verhuurder voorrang heeft op het voorrecht van de verkoper van nijverheidsmaterialen, zelfs indien de factuur van de verkoop overgeschreven is ⁽⁵⁾.

16. De tweede wijziging die de wet van 1851 ingevoerd heeft, houdt verband met het voorrecht van de pandhebbende schuldeiser, de herbergier en de voerman, dat ook voorrang heeft op de verkoper van de roerende goederen, tenzij bewezen is dat zij geweten hebben, toen zij de voorwerpen ontvingen, dat de prijs ervan nog verschuldigd was.

Hierbij merken we dadelijk op dat die bepaling niet voorkwam in de oorspronkelijke tekst van het Burgerlijk Wetboek.

Zij werd echter ingevoerd terzelfdertijd als de uitzondering ten voordele van de verkoper van nijverheidsmaterialen. Die gelijktijdigheid wijst erop dat de wetgever die een voorrang verleende aan de pandhebbende schuldeiser boven de verkoper van roerende voorwerpen, hierbij rekening hield met het voorrecht van die verkoper zoals hij dat voorrecht zopas geregeld had, d.w.z. met de beperkingen en de bijzonderheden waarvan wij zoëven hebben gesproken.

17. Men merke evenwel op :

1) dat de nieuwe tekst, enerzijds, in de lijn ligt van de oude Franse wetgeving en, anderzijds, ook een beperking op die oude regel inhoudt;

De tekst ligt in de lijn van de oude wetgeving omdat bij faillissement, zoals wij het gezien hebben, de pandhebbende schuldeiser zijn voorrecht mag uitoefenen bij voorrang op alle andere schuldeisers (art. 535 van het Handelswetboek);

De tekst brengt echter op die regel een lichte beperking, ditmaal in het voordeel van de verkoper, omdat

het voorrecht geen voorrang zal hebben indien bewezen is dat de pandhebbende schuldeiser weet op het ogenblik dat hij het goed in pand ontvangt dat de prijs ervan nog niet betaald is;

2) dat de tekst niet zegt dat de verkoper de pandhebbende schuldeiser moet verwittigen, zoals dat wel het geval is bij de verhuring, maar dat het volstaat dat het bewezen wordt dat de schuldeiser de schuld kende;

3) dat de pandhebbende schuldeiser het bestaan van de schuld moet kennen op het ogenblik dat hij het goed in pand ontvangt. Dat is trouwens maar billijk: hij verleent krediet omdat hij het pand ontvangt en hij rekent er dus op dat hij uit de opbrengst ervan zal betaald worden;

4) dat die regel een gewichtige uitzondering uitmaakt op de regel van het eerste lid van artikel 20, 5° van de hypotheekwet, luidens dewelke het voorrecht van de verkoper van roerende voorwerpen slechts bestaat « indien die voorwerpen nog in bezit van den schuldenaar zijn ». Welnu, hier hebben we dus een geval waar de schuldenaar de goederen niet meer in zijn bezit heeft (hij heeft zelfs een daad van beschikking over die goederen gesteld) en waar niettemin de verkoper zijn voorrecht behoudt ⁽⁶⁾;

5) dat, vermits het volstaat dat de pandhebbende schuldeiser kennis heeft van het bestaan van het voorrecht van de verkoper, op het ogenblik dat hij het goed ontvangt, die kennis mag vernoemd en afgeleid worden uit het feit dat de akte die de verkoop vaststelt ter griffie van de Rechtbank van Koophandel overgeschreven is;

Men verlieze in dit verband niet uit het oog dat de verkoper geen andere mogelijkheid heeft om de pandhebbende schuldeiser te verwittigen, vermits hij meestal niet weet dat het goed dat hij verkocht heeft, in pand wordt gegeven. Daartoe werd de openbaarmaking overigens in het leven geroepen. Het volstaat dus dat het voorrecht bekendgemaakt is zoals de wet voorschrijft, opdat de pandhebbende schuldeiser vermoed wordt op het ogenblik dat hij het pand in handen krijgt, ervan op de hoogte te zijn dat de prijs ervan nog niet betaald werd.

18. Uit het voorgaande blijkt dus dat de rangregeling uitdrukkelijk geregeld wordt tussen de verkoper en de verhuurder: in beginsel heeft de verhuurder voorrang, tenzij de verkoper hem vóór dat de goederen in het verhuurd goed binnen gebracht worden, ter kennis brengt dat de prijs ervan nog niet betaald is. In dit laatste geval heeft de verkoper voorrang op de verhuurder, ten minste op de verkochte goederen.

Die voorrang wordt ook geregeld tussen de pandhebbende schuldeiser en de verkoper — maar de overbeschrijving van de factuur van de verkoop heeft tot gevolg dat de schuldeiser, die daarna het goed in pand ontvangt, vermoed wordt bij de ontvangst van het goed ervan in kennis te zijn dat de prijs nog niet betaald is — en in dit geval heeft de verkoper dus ook voorrang op de pandhebbende schuldeiser.

19. Laat ons nu overgaan tot het onderzoek van de toestand die bestaat bij de inpandgeving van het handelsfonds, zoals deze instelling geregeld werd door de wet van 25 oktober 1919.

Hiermee wordt bij het systeem van het Burgerlijk Wetboek en van het Handelswetboek een nieuw element gevoegd, waarvan de gegevens afwijken van die welke ten grondslag liggen aan de oorspronkelijke instellingen. Terwijl de inbezitstelling van de schuldeiser een wezenlijk bestanddeel van het pandcontract uitmaakt ⁽⁷⁾, geschiedt er geen inbezitstelling bij de

inpandgeving van het handelsfonds. Hieruit volgt dat, terwijl voor het gewoon handelspand de oplossing in de wet zelve te vinden is, vermits het voorrecht van de verkoper de pandhebbende schuldeiser tegenstelbaar is zodra vaststaat dat deze laatste wist dat de verpande zaken nog niet betaald waren bij de afgifte ervan, wordt het vraagstuk bijzonder scherp bij het pand op het handelsfonds, vermits de zaken in het bezit van de schuldenaar gelaten worden en het handelspand zich in beginsel uitstrekt, niet alleen tot hetgeen de schuldenaar bezit op het ogenblik dat het contract afgesloten wordt, doch ook tot al wat hij later zal verkrijgen.

20. Zoals reeds werd gezegd, heeft de wet van 1919 de voorrang tussen het voorrecht uit het pand op het handelsfonds en de andere voorrechten niet uitdrukkelijk geregeld (8).

Maar volstaan de beginselen van het gemeenrecht om de vraag te regelen?

Het pandrecht dat uit de inpandstelling van de handelszaak ontstaat strekt zich in beginsel uitsluitend uit tot de roerende zaken (zie art. 2 van de wet van 25 oktober 1919) (9).

Maar hoe wordt dit pand dan uitgeoefend, over de zaken die onroerend worden door bestemming of door incorporatie?

Over dit laatste punt zou ik willen verwijzen naar prof. Heenen (10) die het probleem als volgt stelt:

Un commerçant exploite son fonds de commerce dans un immeuble qui lui appartient; il a donné le fonds en gage à un créancier et hypothéqué l'immeuble au profit d'un autre; quels sont les droits de ces créanciers sur le matériel affecté à l'exploitation et dont le commerçant est propriétaire?

Er worden in dit verband vier oplossingen voorgesteld:

1) ofwel neemt men aan dat het pand zich uitstrekt tot de machines die onroerend zijn geworden door bestemming, zodat het mogelijk is dat de goederen bezwaard worden én door de hypotheek ten voordele van de ene schuldeiser én door het voorrecht ten voordele van de andere schuldeiser. Het is dan de datum van de inschrijving die de rang regelt (11).

2) ofwel neemt men aan dat die goederen, doordat zij onroerend zijn geworden niet meer onder het voorrecht van de pandhebbende schuldeiser vallen en uitsluitend door de hypotheek bezwaard worden. Dat is de Franse stelling (12);

3) ofwel beslist men dat de goederen slechts onroerend worden wanneer de eigenaar van het materiaal ook eigenaar is van het onroerend goed waarin zij gelegen zijn en dat derhalve alleen de hypotheek uitwerking kan krijgen (13).

Er zou dus, in die stelling, geen onroerendmaking door incorporatie of door bestemming plaatsvinden, wanneer de eigenaar van het fonds geen eigenaar is van het onroerend goed waarin de handel gedreven wordt;

4) ofwel neemt men aan dat de goederen onroerend zijn geworden door incorporatie of bestemming, maar dat er door de wil van de partijen weer roerendmaking heeft plaatsgevonden doordat zij in pand zijn gegeven (14).

21. Uit het voorgaande blijkt alleszins dat er helemaal geen eensgezindheid bestaat noch in de rechtspraak noch in de rechtsleer omtrent de vraag of het voorrecht van de pandhebbende schuldeiser zich al dan niet uitstrekt over de zaken die onroerend zijn geworden en in het bijzonder over het materiaal dat het

voorwerp kan uitmaken van het voorrecht van de verkoper.

Welnu wat dit laatste punt betreft lijdt het precies geen twijfel dat om het even of de goederen al dan niet onroerend zijn geworden, zij in elk geval door het voorrecht van de verkoper zullen bezwaard worden, vermits de wetgever het aldus uitdrukkelijk bepaalde (zie zowel art. 20, 5°, Hypotheekwet als art. 546 Handelswetboek).

Derhalve, naar gelang de stelling die men inneemt ten aanzien van het bestaan van het voorrecht dat uit de inpandstelling van het handelsfonds ontstaat, zal er ook al dan niet een samenloop van dit voorrecht met dat van de verkoper bestaan.

Indien men echter aanvaardt dat het pand op het handelsfonds zich ook uitstrekt op de goederen die onroerend zijn geworden door incorporatie of door bestemming, dan volgt hieruit dat het pand dezelfde draagwijdte heeft als de hypotheek en dat de datum van inschrijving de voorrang tussen beide bepaalt.

Maar in dit geval, vermits het voorrecht van de verkoper boven het recht van de hypothecaire schuldeiser gaat (15), ziet men niet in waarom dit voorrecht ook de voorrang niet zou hebben op de pandhebbende schuldeiser.

Mocht dit echter niet het geval zijn dan zou men ook moeten beslissen dat, terwijl de conventionele hypotheek de voorrang heeft op het pandrecht, omdat dit laatste van latere datum is, en het voorrecht van de verkoper de voorrang heeft op de hypotheek, het pandrecht niettemin voorrang heeft op het voorrecht van de verkoper. Een dergelijke regeling zou vanzelfsprekend tegenstrijdig zijn en kan derhalve niet aanvaard worden.

Neemt men nu integendeel aan dat het pandrecht uitgeoefend wordt op het verkocht materiaal omdat dit een roerend karakter heeft, hetzij omdat die goederen geen onroerende goederen zijn geworden, hetzij omdat zij hun roerend karakter hebben behouden spijs hun incorporatie of hun bestemming, dan lijkt het mij moeilijk te verantwoorden dat de rang van het voorrecht van de pandhebbende schuldeiser op het handelsfonds, zou verschillen naar gelang de goederen al dan niet een roerend karakter hebben.

22. Ik zou hieraan nog willen toevoegen dat het moeilijk te verantwoorden is dat, terwijl de schuldeiser die een gewoon pand, dus geen pand op handelsfonds, verkrijgt op een goed waarop de verkoper een voorrecht heeft laten gelden, dank zij de pleegvormen die bepaald zijn in artikel 20, 5°, de voorrang aan deze laatste schuldeiser zal moeten afstaan, omdat hij vermoed wordt te weten dat de prijs ervan nog niet betaald is; integendeel de schuldeiser die een pandrecht heeft op het handelsfonds, in elk geval een voorrang zou hebben op de verkoper, hetzij dat dit voorrecht reeds bestond en reeds bekendgemaakt was op het ogenblik van het ontstaan van het pand, hetzij dat dit voorrecht naderhand ontstond, doch dadelijk bekendgemaakt werd.

Die voorrang zou des te minder te verantwoorden zijn, daar het gewoon pandrecht in de rechtshierarchie ver boven het voorrecht staat, vermits de pandhoudende schuldeiser in principe voorrang heeft op al de bevoorrechte schuldeisers (16), maar niettemin geen voorrang krijgt op de verkoper van een nijverheids-, handels- of ambachtsuitrusting, die de pleegvormen bepaald in artikel 20, 5°, heeft nageleefd (17). Hetgeen aan de pandhebbende schuldeiser wordt geweigerd, kan bezwaarlijk toegestaan worden aan een schuldeiser die zich in een minder gunstige toestand bevindt.

De zuiver juridische ontleiding van de instelling leidt ons dus tot het besluit dat het voorrecht van de verkoper, dat overgeschreven is, zoals de artikelen 20, 5°, van de hypotheekwet en 546 van het handelswetboek het bepalen, de voorrang moet hebben op het voorrecht van de schuldeiser die een pand heeft op het handelsfonds.

23. Toetsen wij dat besluit nu aan de regel die in art. 13 van de hypotheekwet wordt neergelegd, nl. dat tussen de bevoorrechte schuldeisers de voorrang geregeld wordt naar de aard van de voorrechten.

Ik zal in dit verband het betoog van eiseres volgen: Zoals eiseres het doet opmerken hebben beide voorrechten, dat van de pandhebbende schuldeiser op de handelszaak en dat van de verkoper, een economische inslag. Beide voorrechten strekken ertoe de schuldenaar krediet te verlenen. Doch ik kan eiseres bezwaarlijk volgen waar zij meent dat het pand op de handelszaak meer belang zou bieden dan het voorrecht van de verkoper. Zulks maakt een zuiver subjectief criterium uit, dat in elke zaak afzonderlijk zou moeten beoordeeld worden. Het geval dat U thans te beoordeelen hebt is daar een treffend voorbeeld van, vermits de vordering van de pandhebbende schuldeiser slechts enkele honderdduizenden franken bedroeg, terwijl de vordering van de verkoper meer dan een miljoen bedraagt. Het krediet van de verkoper overtrof dus ruimschoots het krediet van de bankier.

Dat het handelspand enkel kan toegestaan worden aan banken en kredietinstellingen maakt enkel een beschermingsmaatregel van de schuldenaar uit. Hieruit kan geen voorrang ten opzicht van de andere schuldeisers afgeleid worden.

Wat het argument betreft gehaald uit het feit dat de pandhebbende schuldeiser vrijgesteld wordt van de formaliteiten bepaald in artikel 609 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, meen ik mij te mogen aansluiten bij hetgeen verweerder in dat verband opmerkt nl. dat ook de verhuurder zich naar de regel van dat artikel moet gedragen en dat hij niettemin de voorrang heeft op de pandhebbende schuldeiser, zoals blijkt uit uw arrest van 8 juni 1939 (18).

Mag ik trouwens doen opmerken dat de bepaling van artikel 609 in het Gerechtelijk Wetboek niet werd overgenomen.

Eiseres voert verder aan dat de overschrijving van de factuur geen ander gevolg meebrengt dan het behoud van zijn voorrecht te verzekeren niettegenstaande het feit dat de machines door incorporatie of bestemming onroerend zijn geworden en aldus de schuldeisers die nopens de draagwijdte van hun zekerheid in dwaling zouden kunnen vallen te beschermen.

Welnu ik kan me bezwaarlijk bij die stelling aansluiten omdat zij klaarblijkelijk geen rekening houdt met de bepaling van artikel 546 van het Handelswetboek, waarbij bepaald wordt, zoals wij het reeds onderstreept hebben, dat "bedoeld voorrecht kan worden uitgeoefend zelfs ingeval de machines of toestellen onroerend door bestemming of door incorporatie zijn geworden". Dit bewijst dus wel dat de formaliteiten niet alleen tot doel hebben het voorrecht te handhaven wanneer de goederen onroerend worden, doch ook het voorrecht te behouden wanneer de koper failliet wordt verklaard. Die laatste bepaling is overigens ouder dan die van de hypotheekwet (zie hierboven).

Eiser beroept zich verder op de analogie tussen het voorrecht van de verhuurder en dat van de schuldeiser die een pand heeft op het handelsfonds.

Terecht doet hij weliswaar opmerken dat beide voorrechten op een universaliteit slaan, universaliteit die

steeds vatbaar is voor wijziging. Beide voorrechten bestaan, hoewel de schuldenaar in het bezit blijft van de goederen, en geen van beide voorrechten belet dat de schuldenaar zekere bestanddelen van het pand vervreemdt.

Maar die gelijkenissen volstaan niet, naar mijn oordeel, om het vraagstuk dat ons bezighoudt op te lossen.

Zoals wij reeds hebben onderstreept, geniet de verhuurder een zeer bijzondere toestand, vermits de wet de verkoper van onroerende zaken de verplichting oplegt de verhuurder in kennis te stellen dat de goederen die in het huis worden gebracht, nog niet betaald zijn. Zulks moet gebeuren voor dat de goederen ingebracht worden.

Maar mag men een dergelijke uitzonderlijke bepaling zonder wettekst uitbreiden? Zulks lijkt mij des te meer te betwijfelen daar in geval van gewone pandgeving (waarvan de waarde in de hiërarchie van de rechtszekerheden toch veel hoger ligt), alleen de kennis van het bestaan van het voorrecht volstaat, kennis waarvan wij gezien hebben dat zij mag vermoed worden.

Er is trouwens meer, en dit lijkt mij doorslaggevend: hoe kan de verkoper van de roerende zaken weten dat de koper zinnens is naderhand zijn handelsfonds in pand te geven en hoe zou hij de naam van die toekomstige pandhebbende schuldeiser kunnen kennen. Het is precies daartoe dat zijn inschrijving in het speciaal register van de griffie moet dienen. De schuldeiser die een pand op het handelsfonds bekomt, heeft de gelegenheid om na te gaan of er al dan niet overschrijving bestaat. Hij kan dus niet bedrogen worden.

En, voor het geval dat de goederen na de inpandgeving gekocht worden, dient ook de inschrijving om elk bedrog te voorkomen vermits, dank zij die formaliteit, de pandhebbende schuldeiser ervan verwittigd wordt dat de goederen nog niet betaald werden. Waarom zou trouwens zijn vordering moeten bevoorrecht worden boven die van de verkoper, vermits de handelaar dank zij het krediet van de verkoper de gelegenheid krijgt om zijn zaken uit te breiden en dus ook om de zekerheid van de pandhebbende schuldeiser uit te breiden.

24. Ik meen derhalve dat noch de analogie van het voorrecht met andere voorrechten, noch de aard van het voorrecht ten aanzien van de andere bevoorrechte schuldeisers toelaat te beslissen dat de schuldeiser die een pand heeft op de handelszaak een voorrang moet hebben op het voorrecht van de verkoper van roerende zaken, die zijn factuur heeft laten overschrijven.

Het bestreden arrest heeft dus wettelijk mogen beslissen dat het voorrecht van de verkoper die de factuur van de verkoop heeft laten overschrijven voorrang heeft op het voorrecht van de schuldeiser die een pand heeft op de handelszaak.

Het middel faalt naar rechte.

Besluit: verwerping.

- (1) Zie *Pasinomie* 1851, bl. 139, noot 4.
- (2) *Cass.* 2 november 1883, *Pas.* 1883, I, bl. 364 en concl. procureur-generaal Mesdagh de ter Kleie.
- (3) *Cass.* 22 september 1938, *Pas.* 1938, I, bl. 290.
- (4) *Delebecque*, *Commentaire législatif de la loi du 16 décembre 1851 (année 1852, p. 124, n° 151).*
- (5) in die zin *Cass.* 22 september 1938, loc. cit.
- (6) Zie *De Ryckel*, A.P.R. Tw. Voorrechten 137-138; *Piret*, le droit au prix du vendeur d'effets mobiliers non payés, 32; *De Page*, t. VII, n° 216.
- (7) *De Page*, t. VI, n° 1037 en 1046 en vgd.
- (8) *Cass.* 8 juni 1939, *Pas.* 1939, I, bl. 295 - *De Page* T VII, 2e uitg. n° 324.
- (9) *Van Ryn*, t. IV, n° 2602.

- (10) Heenen, Rev. crit. jur. belge, 1964, bl. 21.
 (11) *Cambion*, Mise en gage du fonds de commerce 172 - *Van Ginderachter*, Fonds de commerce (1938) n° 425 - *Limpens*, Rev. prat. not. 1953, 210-389 - *Limpens*, Rev. prat. not. 1952, p. 289 - *Heenen*, Rev. crit. jur. belge 1964, p. 21 en vgd. - *Van Ryn*, IV, 2804.
 (12) Cass. fr. 27 juin 1944, Dall. 1944, C. 93, note A.C. - Cass. fr. 28 juillet 1937, D.H. 1937, 534 - Cass. fr. 20 janvier 1913, D. 1913, Chronique p. 6 - *Sirey* 1920, I, 33, note Wahl.
 (13) Zie vorige noot en *Ripert*, Nantissement de fonds de commerce, 18 en 78.
 (14) *Piret*, Rev. crit. jur. belge 1957, p. 236; Brussel 30.3.1955, Rev. des faillites, 21 jaarg. p. 73 - *Luik* 4 juin 1963, Rev. crit. jur. 1964, p. 26 en de noot *Heenen*, De Rijke, A.P.R., Tw. Voorrechten 117 - *Thiry*, Rec. Enreg. 19005 - *Jamouille*, Rev. pr. not. 1953, 210-389.
 (15) De Rijke, A.P.R. id. n° 117 en nota's.
 (16) De Rijke, A.P.R. 10 - De Page, VI, 767 en zie hoger - zie tevens de oude franse handelswetgeving.
 (17) zie noot 16.
 (18) Pas. 1939, I, 295.

Arrest

Het Hof,

Gehoord het verslag van Raadsheer de Vreese en op de conclusie van de Heer Krings, Advocaat-generaal;

Gelet op het bestreden arrest op 22 maart 1966 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 2, 4, 7 en 9 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van de handelszaak, vermeld artikelen 4 en 9 gewijzigd bij het koninklijk besluit nr 282 van 30 maart 1936, 13, 20, 1° en 5°, en 23, van de hypotheekwet van 16 december 1851, vermeld artikel 20, 1°, gewijzigd bij artikel 11 van de wet van 7 maart 1929, en vermeld artikel 20, 5°, achtereenvolgens gewijzigd en aangevuld bij de besluitwet van 27 juli 1934 en bij artikel 1 van de wet van 29 juli 1957, 4 tot 8 van de wet van 15 april 1884 betreffende de landbouweningen, artikel 4bis ingevoegd door de wet van 12 juli 1952;

doordat het betreden arrest beslist dat de bevoorrechte schuldvordering van eerste verweerder uit hoofde van levering van industriële machines voorrang geniet op bevoorrechte schuldvordering van eiseres, houdster van een pand op de handelszaak, en zulks om de redenen dat het voorrecht op de handelszaak, hetwelk grondig verschilt van het pand van het gemeen recht ingesteld bij artikel 2073 van het Burgerlijk Wetboek, de meeste gelijkenis vertoont, niet met het voorrecht van de verhuurder, doch met de hypotheek, zodat, met het oog op een analogische toepassing, het voorrecht van de onbetaalde verkoper van machines primeert, en dat het onderzoek van de onderscheiden verdiensten van beide voorrechten tot dezelfde conclusie leidt, daar de vermeerdering van het actief van de schuldenaar aan de verkoper te danken is, daar de nieuw aangekochte toestellen nog niet aanwezig waren op het ogenblik dat het krediet op de handelszaak werd toegekend, en daar de leverancier van de machines met de verkoop op krediet slechts instemde mits erkenning van dat bijzonder voorrecht;

terwijl, eerste onderdeel, het voorrecht bestaande uit het pand op de handelszaak, ingesteld om aan alle ondernemingen, welke ze ook zijn, uitgestrekte mogelijkheden van behoud, aanpassing en ontwikkeling van de handelszaak te verschaffen, in economisch en sociaal opzicht veel meer verdiensten inhoudt dan het van beperkt belang blijvend voorrecht van de verkoper van industriële machines, dat de wetgever die uitzonderlijke rol bevestigde, enerzijds, door vermeld pand enkel mogelijk te maken bij bijzonder toegelatenen banken of kredietinrichtingen, anderzijds, door de pandhebbende schuldeiser op de handelszaak, mits inschrijving van het pand op het hypotheekkantoor, vrij te stellen van het verzet aan alle andere schuldeisers voorgeschreven bij artikel 609 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, en het voorrecht van de pand-

hebbende schuldeiser op de handelszaak het voorrecht van de verkoper dus moet primeren (schending van al de aangeduide wetsbepalingen, in het bijzonder van de artikelen 13 van de hypotheekwet en 7 en 9 van de wet van 25 oktober 1919);

tweede onderdeel, het pand op de handelszaak, door te slaan op een mobiele en voor wijziging vatbare universaliteit, door de buitenbezitstelling van de schuldenaar niet te vereisen, en door een normale vervreemding van de bestanddelen van het pand niet te beletten, meer analogische karaktertrekken vertoont met het voorrecht van de verhuurders, of nog met dit van de landbouwlener, dan met het zakelijk recht van de hypothecaire schuldeiser en aldus ook de voorrang moet genieten boven het voorrecht van de verkoper (schending van al de aangeduide wetsbepalingen);

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat eiseres voorhoudt dat het voorrecht voorrang moet genieten boven dit van de verkoper van de op de handelszaak pandhebbende schulder van het in de nijverheidsondernemingen gebruikte uitrustingsmaterieel die krediet verleent, om de reden dat het eerste, in een economisch en sociaal opzicht meer nut oplevert dan het tweede;

Overwegende dat, zo de geldeningen door de pandhebbende schuldenaar toegestaan, de activa van de schuldenaar vermeerderen de gereedschappen welke op krediet worden geleverd hetzelfde gevolg hebben, zodat het mogelijk is dat beide handelingen een even groot economisch belang vertonen;

Dat het respectief economisch nut van elk van die overeenkomsten dus niet volstaat om de rang van de eruit voortvloeiende voorrechten te regelen;

Overwegende dat eiseres ook nog beweert dat de wetgere aan de lening mits pand op de handelszaak meer belang zou hebben toegekend dan aan de verkoop op krediet van de verkoper namelijk door te bepalen dat dit pand enkel kan worden gegeven aan banken of kredietinrichtingen door de Regering aangenomen;

Overwegende dat die maatregel echter enkel werd voorgeschreven om de belangen van de schuldenaar te beschermen, zodat hieruit evenmin enig besluit wat de voorrang van het voorrecht betreft kan afgeleid worden;

Overwegende dat die voorrang ook niet blijkt uit de bij artikel 9 van de wet van 25 oktober 1919 voorziene vrijstelling van de formaliteiten bepaald in artikel 609 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering ten gunste van de op de handelszaak pandhebbende schuldeiser, daar de wet zulke vrijstelling aan de verhuurder niet verleent, hoewel het voorrecht van deze laatste voorrang geniet boven dit van de op handelszaak pandhebbende schuldeiser;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat eiseres stelt dat het met het voorrecht van de verhuurder is dat dit van de op de handelszaak pandhebbende schuldeiser de meeste gelijkenis vertoont en eruit afleidt dat, bij analogie, het voorrecht van deze laatste boven dit van de verkoper voorrang geniet;

Overwegende dat, om de voorrang van zijn voorrecht boven dit van de verhuurder te behouden, de verkoper gehouden is, luidens artikel 23, lid 2, van de hypothecaire wet, gezegde verhuurder te verwittigen, ten tijde dat de verkochte goederen in de verhuurde plaatsen worden ondergebracht, dat de prijs ervan niet betaald is;

Overwegende dat die verplichting een uitzonderlijk karakter heeft en voor geen uitbreidende interpretatie vatbaar is;

Overwegende dat de omstandigheden dat het pand op de handelszaak de buitenbezitstelling van de schuldenaar niet medebrengt en dat het op geen bepaalde zaak slaat, niet volstaan om in hoofde van de verkoop tegenover de op de handelszaak pandhebbende schuldeiser, de verplichting te verantwoorden welke hem ten opzichte van de verhuurder wordt opgelegd om de voorrang van zijn voorrecht te behouden;

Dat er ook geen reden bestaat om, dienaangaande, een onderscheid te maken tussen de op de handelszaak pandhebbende schuldeiser en de gewone pandhebbende schuldeiser, ten opzichte van wie, luidens artikel 23, lid 1, van de hypothecaire wet, het voorrecht van de verkoper zijn voorrang behoudt, zodra, op welke wijze ook, de pandhebbende schuldeiser geweten heeft dat de verkoopprijs van het in pand gegeven voorwerp nog verschuldigd bleef;

Overwegende dat de inschrijving ten kantore der hypotheken van de akte welke aan de schuldeiser een pand op de handelszaak verleent de tegenstelbaarheid ervan aan de derden medebrengt, net zoals de buitenbezitstelling van de in pand gegeven zaak die tegenstelbaarheid medebrengt wat het eigenlijk pandcontract betreft;

Dat, vermits de inschrijving aan de op de handelszaak pandhebbende schuldeiser dezelfde waarborgen verleent als die welke de gewone pandhebbende schuldeiser uit het buitenbezitstelling van de schuldenaar haalt, wat de tegenstelbaarheid van zijn voorrecht ten opzichte van de andere schuldeisers betreft, er geen reden bestaat om van de verkoper van nijverheids-gereedschappen, voor het behouden van de rang van zijn voorrecht, een ander bewijs te eisen dan dat van de kennis, in hoofde van de pandhebbende schuldeiser, van de niet-betaling van de koopprijs van het voorwerp van zijn pand, bewijs dat kan voortspuiten uit het neerleggen ter griffie van de rechtbank van koophandel van het afschrift van de factuur;

Dat geen van beide onderdelen van het middel kan aangenomen worden;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT.

Zetelend in zaken van Koophandel.

Kortgeding. — 2 juni 1967.

Voorzitter : Mr. Pexsters.
Advokaten : Mrs. Orfinger en Karlin.
loc Mrs Sadi Kirchen en Bas.

Handelsgebruik. — Art. 2 litt. C van het Kon. Besl. 23 december 1934. — Niet toegelaten gebruik van materieel, verpakking en vaten van een mededinger.

Telkens een firma vaten gebruikt die zij met haar gas vult voor de verkoop, en die eigendom zijn van een concurrerende firma, is zij in overtreding art. 2 litt. C van het koninklijk besluit van 23 december 1934, zelfs wanneer de eerstgenoemde firma handelt zonder het inzicht om de eigendom op de kwestieuze vaten te verwerven.

Belgian Shell t./ G. en D.

Gelet op de geboekte inleidende dagvaarding, betekend bij geboekte exploit van gerechtsdeurwaarder Van der Veken te Hasselt dd. 29 en 30 december 1967 ;

Overwegende dat aanlegster vordert te horen verbod opleggen om van haar klienteel flessen die gediend hebben om produkten van aanlegster te bevatten, om te wisselen met flessen van een concurrerend gas of om hen te laten vullen met een concurrerend gas, opzichtsens eerste gedaagde ; dat aanlegster eveneens vordert tweede gedaagde verbod te horen opleggen om de flessen die het gas van verzoekster bevat hebben, te vullen met een concurrerend gas ; dat aanlegster ten slotte vordert dat haar voorbehoud zou worden verleend om later schadevergoeding te eisen ingevolge voormelde feiten ;

Overwegende dat de eisen ontvankelijk zijn ;

Overwegende dat de eis betreffende tweede verweerder niet tot voldoening van recht gegrond is ;

Overwegende dat voor wat eerste verweerder betreft, wat hij ook in zijn besluiten moge beweren betreffende de nietigheid van het deurwaardersexploot van deurwaarder L. Koninckx te Hasselt, hij niet ontkent shellflessen te hebben gevuld of laten vullen met ander gas dan door deze maatschappij geproduceerd en gasflessen van het merk « Shell » in voorraad te hebben gehad en verwisseld met andere gasflessen ; dat het impliciet blijkt uit het feit dat eerste gedaagde toegeeft Shellgasflessen in zijn bezit te hebben gehad alsmede uit de opwerping die hij maakt n.l. daar waar hij de vraag stelt of hij gehouden is het eigendomsrecht van de hem door klienten aangeboden gasflessen te controleren ;

Overwegende dat indien eerste gedaagde, die leveraar is van gas, bedoelde flessen in zijn bezit had, er dient te worden uit besloten dat hij ze bezat om gebruikt te worden ;

Overwegende dat zo de overeenkomst tussen de firma Shellcompagnie en haar klienten, waarbij werd bepaald dat de ledige gasflessen eigendom blijven van de Shellcompagnie, ook wanneer ze geledigd zijn, voor eerste gedaagde een res inter alios acta uitmaakt, er niettemin dient rekening gehouden met art. 2, litt. G. van het K.B. van 23 december 1934, waarbij wordt bepaald dat een niet toegelaten gebruik van materieel, verpakking, vaten voor producten van een mededinger, zelfs zonder inzicht er zijn eigendom van te willen maken of verwarring te willen stichten, als strijdig met de eerlijke handelgebruiken dient te worden bestempeld ;

Overwegende dat voormelde beschikking in het betrokken geval wel degelijk van toepassing is ; dat de huidige chaos betreffende de verhandeling van de vaten waarvan sprake in de besluiten van gedaagden hieraan geen afbreuk doet ;

Overwegende dat inderdaad het ruilen en verwisselen van vaten van de Shellcompagnie met vaten van concurrerende firma's als een niet toegelaten gebruik van materieel in voormelde zin dient te worden beschouwd, vermits deze handelingen enkel voor doel hebben dat dit materieel door een verkoper van gas zal gebruikt worden om zijn eigen produkten aan de man te brengen ; dat dit gebruik van materieel eveneens voorhanden is telkens een verkoper van gas, in casu eerste gedaagde, een vat van een concurrerende firma, de Shellcompagnie, met het door hem verkochte gas vult of laat vullen ;

Overwegende dat dan ook de eis opzichtsens eerste gedaagde als gegrond voorkomt ;

Overwegende dat de zaak hoogdringend is ;

Gelet op de voorschriften van de art. 2-30 tot 37 der wet van 15 juni 1935, welke werden nageleefd ;

Om deze redenen :

Wij, Pexsters, O./Voorzitter der rechtbank, dd. voorzitter, zetelende als rechter in kortgeding in zaken van koophandel, bijgestaan door Morias, griffier, statuerende op tegenspraak,

Beslissende bij hoogdringendheid, verklaart de eis ontvankelijk ;

Verklaart hem ongegrond opzichts tweede gedaagde, maar gegrond ten opzichte van eerste gedaagde ;

Legt aan eerste gedaagde verbod op om van de cliënteel van aanlegster, flessen die gediend hebben om de producten van aanlegster te bevatten, in ontvangst te nemen, om hen om te wisselen tegen flessen die een concurrerend gas bevatten of om hen te laten vullen met een concurrerend gas ;

Verleent akte aan verzoekster van haar voorbehoud om eventueel later schadevergoeding te vorderen tengevolge van hoger vermelde feiten ;

Veroordeelt eerste gedaagde tot de kosten.

Verklaart dit bevelschrift uitvoerbaar bij voorraad niet-tengevolge van alle verhaal en zonder borg, behalve voor de kosten.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

2e Kamer. — 17 februari 1967.

Voorzitter : M. De Keyzer.

Referendaris : M. Donckers.

Advocaten : Mrs. De Meyer loco Schoups en Stappers.

Handelaar. — Aansprakelijkheid op grond van art. 1382, 2e lid B.W. — Geen handelsdaad.

De verbintenis van de handelaar die gedagvaard wordt als wettelijk aansprakelijke voor de schade veroorzaakt door zijn minderjarig kind dat bij hem inwoont en als wettelijk beheerder van de goederen van het kind, heeft een oorzaak die vreemd is aan zijn handel.

N.V. Securitas t./ Costers.

Overwegende dat de eis gesteund is op het feit dat door de minderjarige zoon van verweerder, Oosters Emile, op 26 mei 1962 te Antwerpen aan de Jan van Rijswijcklaan schade toegebracht werd aan het voertuig, toebehorende aan de genaamde Reginald Van Mechelen, verzekerde van aanlegster ;

dat aanlegster verweerder voor de veroorzaakte schade aansprakelijk stelt om reden deze « gehouden is in zijn hoedanigheid van burgerlijk verantwoordelijke voor de daden van zijn minderjarige zoon en wettelijk beheerder van de goederen van deze laatste ;

Overwegende dat niet betwist wordt dat verweerder, die in het handelsregister als juwelier ingeschreven is, de hoedanigheid van handelaar bezit ;

Overwegende dat alle verbintenissen van handelaars geacht worden daden van koophandel te zijn, tenzij bewezen is dat zij een oorzaak hebben die vreemd is aan hun handel ;

dat de aard van deze verbintenissen bepalend is voor de bevoegdheid van de rechtbank, die kennis dient te nemen van de betwistingen die er op gesteund zijn ;

Overwegende dat, zoals uit de hoger uiteengezette feitelijke en rechtsgronden van de eis blijkt, de aansprakelijkheid van verweerder gesteund is op een verbintenis, die volledig vreemd is aan zijn handel ;

dat deze verbintenis evenmin een objectieve daad van koophandel uitmaakt ;

dat dienvolgens de verbintenis van verweerder, waarop

de eis gesteund is, geen handelskarakter bezit, derwijze de rechtbank van koophandel onbevoegd is om van deze eis kennis te nemen (vergel. vonnis rechtbank koophandel Antwerpen, 2e Kamer, dd. 13 januari 1967, i/z Van Loon c/Aerts) ;

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Maakt melding van de toepassing van artikel 2 van de wet van 15 juni 1935 ;

Verklaart zich onbevoegd « ratione materiae » en veroordeelt aanlegster tot de kosten.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE GENT

14 februari 1967.

Voorzitter : M. Theo Goethals.

Referendaris : Mevr. L. Sevens.

Advocaten : Mrs. M. Storme en P. Blomme..

Verzekeringscontract — Algemene bedingen.

Zelfs zo de algemene bedingen — in casu een typepolis verzekering van eigen schade — niet ter kennis van de verzekerde werden gebracht, dan nog zijn zij bindend voor de partijen.

Van Nevel t./ A.B.B.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt betaling te bekomen van een som van 27.000 fr., te vermeederen met de verwijl- en gerechtelijke intresten en met de kosten van het geding, als vergoeding voor de schade en onbruikbaarheid, op 21-6-1966 aan eisers voertuig berokkend tengevolge van een aanraking met een hard voorwerp op het straatdek, aanraking welke de oliekarter deed barsten en de verbranding van de motor teweegbracht ;

dat eiser voorhoudt dat hij op 3-12-1965 met verweerder een verzekeringspolis heeft afgesloten ten einde de eigen schade aan zijn voertuig Mercedes te dekken, zodat verweerder hem de hogergemelde schade vergoeden moet ;

Overwegende dat verweerder inroept dat de schade zich niet heeft voorgedaan in de omstandigheden, in de dagvaarding uiteengezet, doch wel omdat « het onderdeel van het voertuig van eiser, rijdende in de Lage Kouter te Nevele, in aanraking is gekomen met uitstekende stenen van het wegdek op het ogenblik dat de twee voorwielen terzelfdertijd door putten van het wegdek bolden », volgens de termen der eigen verklaring van eiser in zijn ongevallenaangifte ;

dat zij dus de vordering als ongegrond aanziet, vermits de schade aangericht werd door een aanraking van het verzekerde voertuig met een voor het automobielverkeer bestemde gedeelte van de baan en dat dergelijke schade niet gewaarborgd is ;

dat zij subsidiair voorhoudt dat in ieder geval het verbranden van de motor niet uit de kwestieuze aanraking spruit, maar wel uit het feit dat eiser zijn reis heeft voortgezet met een voertuig waarvan de oliekarter gebarsten was ;

Overwegende dat eiser zijn vordering staande houdt en inroept dat de door verweerder hoger ingeroepen bijzondere bepaling van het verzekeringscontract hem niet tegenstelbaar is vermits hij eerst na het ongeval kennis van deze bijzondere bepaling heeft gekregen ;

Overwegende dat het blijkt uit de gegevens der zaak :
1e dat de schade aan eisers voertuig zich heeft voorgedaan bij het berijden van een slecht onderhouden grintweg (zie eisers eigen verklaring) ;

2e dat de aanraking geschiedde tussen het onderdeel van eisers wagen en een « uitstekende steen van het wegdek » (zie eisers verklaring), dus tussen het verzekerde voertuig en een voor het verkeer bestemde gedeelte van de baan,
3e dat de bepaling, die verweerster inroept en die voorziet dat de waarborg zich slechts uitstrekt tot de schade die voortspuit o.a. uit het in aanraking komen met een voorwerp dat vreemd is aan het tot het automobielverkeer bestemde gedeelte van de baan, vervat is in een bijzonder inlasblad der polis, waarvan het mogelijk, alhoewel niet bewezen is dat het bij de aflevering der polis ontbrak en waarvan verweerster een exemplaar aan eiser heeft toegestuurd na het ongeval ;

4e dat deze bepaling deel uitmaakt van de beschrijving der door verweerster verleende waarborg tegen de schade aan het voertuig ;

Overwegende dat deze bepaling, evenals de overige beschrijving van de waarborg tegen schade aan het voertuig, in het inlasblad vervat, overeenstemt met een bepaling der algemeen in voege zijnde type-polis voor het verzekeren van eigen schade, zoals zij destijds werd opgesteld door de K.A.C.B., en dat zij dus als de gevestigde en gebruikelijke model-overeenkomst in zake verzekering is en niet de schade waarborgt, die door het eigen gezien ;

dat zij overigens slechts de omschrijving uitmaakt van wat als een « ongeval » moet worden aangezien, dat de verzekering van eigen schade een « ongevallen » verzekering is en niet de schade waarborgt, die door het feit van de verzekerde veroorzaakt wordt ;

Overwegende dienvolgens dat, zelfs indien het inlasblad der polis nopens de verzekering der schade aan eisers voertuig ontbrak, dan nog deze bepaling als bindend voor eiser moet worden aangezien ;

Overwegende dat het bijgevolg vaststaat dat de door eiser opgelopen schade aan zijn voertuig niet door de met verweerster gesloten verzekeringspolis gewaarborgd is ;

dat de vordering ongegrond is ;

NOOT: Bovenstaand vonnis wijkt af van de heersende Belgische rechtspraak, die vrij omzichtig de toepasselijkheid van de algemene bedingen beoordeelt en o.m. wil dat de algemene bedingen door partijen moeten gekend zijn en door hen worden aanvaard (Zie o.m. aldus: Gent, 24 januari 1959, R.W., 1959-60, 1996 ; — Luik, 21 december 1960, Pas., 1961, II, 228 ; — Brussel, 17 juni 1966, J.T., 1966, 633).

BOEKBESPREKING

Albert Tiberghien., Handboek voor Fiscaal Recht. — 2e Uitgave., Brussel, Instituut voor Financie- en Belastingwezen, 1967., 460 blz.

Het Handboek voor fiscaal recht dat in 1955 door de heer Albert Tiberghien werd uitgegeven was sedert lang uitgeput. Het heeft grote diensten bewezen, daar het een volledig en klaar overzicht gaf van het geheel der belastingen die in ons land worden geheven. Reeds lang werd een nieuwe uitgave verwacht. Deze die thans verschenen is kan beschouwd worden als een volledig nieuw werk daar sinds de eerste editie belangrijke wijzigingen in onze fiscale wetgeving zijn tot stand gekomen, in de eerste plaats de wet van 1962 betreffende de inkomstenbelastingen,

Schrijver wijst er op in zijn voorwoord dat zijn doel hoofdzakelijk geweest is de geheelheid van de enorme stof te condensereren in een handboek dat essentieel praktisch is.

Daarin is hij voortreffelijk geslaagd.

Het handboek is zo volledig dat elke inlichting die voor de praktische toepassing van de belastingwetten nodig is zeer gemakkelijk kan in gevonden worden.

Zonder essentieel de juridische beginselen van het Belgisch belastingwezen te bestuderen vindt men er toch de algemene lijnen in die aan dit stelsel ten grondslag liggen, en het geheel geeft een uitstekend overzicht van de fiscaliteit zoals zij in ons land bestaat.

Talrijke voorbeelden verduidelijken de tekst en vergemakkelijken aanzienlijk het gebruik van het werk.

Naast het indrukwekkend geheel van de directe belastingen worden ook de registratierechten, de successierechten, de zegelrechten, de douanen- en accijnsrechten en alle andere belastingen, zoals ook de provinciale en gemeentelijke belastingen bondig en zakelijk, doch volledig en duidelijk uiteengezet.

Al wie een eerste oriëntatie zoekt op fiscaal gebied kan geen beter handboek dan dit van de heer Tiberghien naslaan. Hij zal er voorzeker in vinden wat hij zoekt, met de vereiste verwijzingen voor verdere studie wanneer het geval grondiger dient uitgediept te worden.

Het boek dient warm aanbevolen niet alleen wegens zijn uitmuntende hoedanigheden, doch ook omdat het het meest recente is, en de allerjongste fiscale wetgeving er in verwerkt is.

Handig en mooi uitgegeven zal het een onmisbaar vademecum zijn, niet enkel voor de leek, die er een nuttige praktische gewijzer zal in vinden, doch ook voor de meer gevorderden, daar het een rijkdom bevat aan wetenswaardigheden waardoor soms lastige problemen zonder moeite worden opgeklaard en verduidelijkt.

EUROPEES RECHT

Gemeenschappelijk Vervoerbeleid

Goederenvervoer over de weg :

- toelating tot het beroep van vervoerder ;
- capaciteitsregeling.

Overeenkomstig het Verdrag tot oprichting van de EEG moet het gemeenschappelijk vervoerbeleid gericht zijn op de integratie van het vervoer in de Gemeenschap en de totstandbrenging van een verordening van de vervoermarkt van de EEG overeenkomstig gemeenschappelijke regels.

De Commissie en de Ministerraad van de EEG beschouwen de regeling van de toegang tot de markt, die maatregelen op het gebied van de toelating tot het beroep en van de capaciteitscontrole omvat, als een basiselement van het gemeenschappelijk vervoerbeleid. Ook het Europese Parlement en het Economisch en Sociaal Comité hebben in verschillende adviezen op de betekenis van maatregelen op dit gebied gewezen.

Het verordeningvoorstel dat de Commissie zojuist bij de Raad heeft ingediend, heeft betrekking op de invoering van gemeenschappelijke regels voor :

- de toelating tot het beroep van ondernemer van nationaal en internationaal goederenvervoer over de weg ;
- de capaciteitsregeling in het nationale goederenvervoer over de weg.

Met dit voorstel wordt in de eerste plaats beoogd op

het vlak van de gemeenschap een uniforme regeling voor de toegang tot de markt in te voeren waardoor het aanbod van goederenvervoer over de weg op elastische wijze aan de vraag kan worden aangepast. Hierdoor zal met name overcapaciteit, met alle verstoringen die hieruit kunnen voortvloeien, worden voorkomen. Terzelfdertijd moet de regeling van de toegang tot de markt de vrijheid van handelen van de ondernemingen zo weinig mogelijk beperken, zodat deze zelf de wijze van bedrijfsexploitatie kunnen kiezen die voor hen het meest geschikt is. Voorts zullen vorderingen worden gemaakt bij de integratie van het vervoer op het vlak van de Gemeenschap door beperkte toelating van vervoerders tot nationaal vervoer in een lid-staat waarin zij niet woonachtig zijn, terwijl op hetzelfde gebied tevens het recht van vestiging, voorgeschreven door het algemeen programma voor de opheffing van de beperkingen van de vrijheid van vestiging van 18 december 1961, zal worden verwezenlijkt. De voorgestelde regeling betekent een verzachting van de thans in verschillende lid-staten bestaande beperkingen en derhalve een toeneming van de concurrentie op de markten van het goederenvervoer over de weg.

* * *

Toelating tot het Beroep

De totstandkoming van een communautair systeem, dat gebaseerd is op gezonde concurrentie, wordt bevorderd door de invoering van uniforme regels voor de toelating tot het beroep zowel in het nationale als in het internationale vervoer. De regeling die de Commissie voorstelt heeft betrekking op drie subjectieve voorwaarden:

— *De voorwaarde inzake vakbekwaamheid* is hiervan van de belangrijkste. De schijnbare gemakkelijheid van het vervoerdersberoep doet namelijk sommige raadgevers de waarde van de vakopleiding onderschatten. Een passende vakopleiding moet de vervoerders de nodige kennis bijbrengen voor het vervoer van een rationeel investeringsbeleid en een economisch beheer. Hierdoor zal met name het gevaar voor overcapaciteit en ruïneuze concurrentie verminderen. Het bezit van de vereiste vak kennis moet blijken uit een getuigschrift, dat door de bevoegde instantie na onderzoek zal worden afgegeven. Bij een richtlijn zullen gemeenschappelijke regels worden vastgesteld ten aanzien van vereiste kennis en vakopleiding.

— *De voorwaarde inzake financiële draagkracht* vormt een extra waarborg voor een gezonde bedrijfsvoering. Toereikende kapitaalmiddelen kunnen voorkomen dat zware financieringslasten, veroorzaakt door een onevenredig aandeel van vreemd kapitaal in de onderneming, de stabiliteit van de onderneming op de markt in gevaar brengen of de vervoerder ertoe brengen vervoer te verichten tegen economisch onverantwoorde prijzen ten einde de verplichtingen die hij heeft aangegaan te kunnen nakomen. Het voorstel van de Commissie blijft beperkt tot het verplicht stellen van de voorwaarde, terwijl aan iedere lid-staat de zorg wordt overgelaten het kapitaal vast te stellen waarover een onderneming naargelang van de omvang van de te verlenen diensten moet beschikken.

— *De voorwaarde inzake goed zedelijk gedrag en betrouwbaarheid van de vervoerder* wordt noodzakelijk geacht om de gebruikers bepaalde waarborgen te geven. In het voorstel wordt alleen bepaald dat het uittreksel uit het strafregister als bewijsstuk zal worden gebruikt. Aan de lid-staten wordt de zorg overgelaten te bepalen welke misdrijven en overtredingen toelating tot het beroep onmogelijk maken.

Capaciteitsregeling

De maatregelen op het gebied van de capaciteitscontrole (objectieve voorwaarden) moeten op de eerste plaats bijdragen tot een soepele en voortdurende aanpassing van het aanbod aan de werkelijke vraag.

De voorgestelde capaciteitsregeling voor het beroeps-goederenvervoer berust op de volgende elementen:

— *De algemene invoering van een vergunningssysteem.* Dit is het meest geschikte middel voor de bevoegde instanties om doeltreffende capaciteitscontrole uit te oefenen.

— *De vaststelling van deelmarkten binnen de vervoermarkt.* De deelmarkten zullen niet op korte termijn kunnen worden samengevoegd. Zo zal men onderscheid kunnen maken tussen deelmarkten naargelang van het grondgebied of naargelang van andere kenmerken zoals bijvoorbeeld de aard van de vervoerde goederen, de kenmerken van de gebruikte voertuigen, enz. Om doeltreffend te zijn en toch de integratie van deze markten te bevorderen moet de communautaire regeling rekening houden met deze differentiaties en vooral met die welke voortvloeien uit het bestaan van geografische deelmarkten (plaatselijke, regionale en nationale markten).

— *De vaststelling van gedifferentieerde maatregelen* voor de capaciteitscontrole overeenkomstig de structuur en de eigen kenmerken van de onderscheiden markten. Het voorstel voorziet in twee vervoerzones: een zone A, die valt binnen een cirkel met een straal van 200 km, en een zone B, die overeenkomt met het grondgebied van de landen waarvan het grondgebied in meerdere zones A is onderverdeeld.

— *Voor vervoer in zone A* zal een onderzoek worden ingesteld naar de behoefte aan vervoercapaciteit van elke onderneming, terwijl bovendien toezicht zal worden uitgeoefend op de markt. Bedoeld onderzoek zal betrekking hebben op de door de onderneming te bevredigen vraag naar vervoer en, wanneer het een onderneming betreft die reeds op de markt is, op de bedrijfsexploitatie, d.w.z. de benutting van de capaciteit waarover de onderneming beschikt en de rentabiliteit.

— *Voor vervoer in zone B* zal een systeem gelden dat berust op twee elementen: uitgaande van een onderzoek naar de totale behoefte zal een indicatief programma voor de ontwikkeling van de capaciteit worden opgesteld; de verdeling van de vergunningen binnen de grenzen van de totale capaciteit zal geschieden aan de hand van de criteria die bij het voor zone A voorziene individuele onderzoek naar elke onderneming worden gehanteerd.

— *Vervoer over kort afstand* (tot 50 km) zal door de lid-staten kunnen worden uitgezonderd van de toepassing van maatregelen op het gebied van de capaciteitscontrole.

— *Voor vervoer met voertuigen met gering laadvermogen* (tot 3 ton) zullen gezien de geringe invloed van dit vervoer op het gemeenschappelijk vervoerbeleid, de subjectieve en objectieve voorwaarden niet gelden.

— *Eigen vervoer* en daarmee gelijkgesteld vervoer zullen evenmin worden onderworpen aan maatregelen tot regeling van de toegang tot de markt, aangezien dit vervoer in het algemeen in overeenstemming is met de werkelijke behoeften van de ondernemingen.

— *De uitoefening van voortdurend toezicht op de markt*

is noodzakelijk en er moet worden voorzien in maatregelen om het aanbod aan de vraag aan te passen en met name in de mogelijkheid om de afgifte van nieuwe vergunningen op te schorten.

* * *

De Commissie is thans bezig met het uitwerken van een voorstel betreffende de regeling van de toegang tot de markt in het nationale en internationale vervoer over de binnenwateren.

MEDEDELINGEN

20e VLAAMS INTERUNIVERSITAIR RECHTSKONGRES

31 januari, 1 en 2 februari 1968

Grote Akademieraadzaal - Voldersstraat 9, Gent

«De nieuwe wet op de Jeugdbescherming»

Programma

Woensdag 31 januari :

9.30 : Plechtige opening door Prof. Dr. E. Spanoghe, Decaan, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent.

10.30 u. : Algemene inleiding tot de wet van 8 april 1965, door de Heer Procureur-Generaal J. Matthijs, Hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Brussel.

Receptie.

14.30 u. : De Nederlandse Kinderwetgeving door Prof. Mr. J.A. Nota, Docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

20.00 u. : Pleitconcorso in het Gerechtsgebouw.

Donderdag 1 februari :

10.00 u. : De betekenis van de wet op strafrechtelijk terrein, door Prof. J. Vanhalewijn, Docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

14.00 u. : De Jeugdrechter en de Jeugdbescherming, door de Heer Jeugdrechter F. Lox (Brussel).

Pauze.

16.00 u. : Jeugdbescherming, wens en werkelijkheid, door de Heer H. Desmet, Secretaris-Generaal van de Nationale Conferentie der Ouderverenigingen.

Gezellig samenzijn in de V.R.G.-Kelder, Klein-Turkije.

Vrijdag 2 februari :

10.00 u. : De betekenis van de wet op burgerrechtelijk vlak, door Prof. Dr. W. Delva, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent.

14.00 u. : Paneeldiskussie over de problemen van Jeugdbescherming.

16.00 u. : Slotzitting.

20.00 u. : Afscheidssouper - Restaurant «Fox», Koornmarkt, Gent.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Gemeenterecht : jg. 1967 - nr. 12.

Commissie van Openbare Onderstand. — Gemeentepersoneel. — Gemeentelijke Politie. — Inhoudstafel.

Nederlands Juristenblad : jg. 1968 - nr. 2.

Van der Burgt J.G., Voorgenomen opzegging van het Haagse echtscheidingsverdrag: Een toelichting die aanvulling behoeft. — Van der Meulen J.D. Arithmetiek judiciale. — Langemeijer G.E., «Een afschuwelijke beslissing». — Emmering Ed., Deurwaarders stellen buitengerechtigde tarieven vast. — Hardenberg L., Nederlandse Vereniging voor Zeerecht.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie : jg. 1968 - nr. 4977.

Buining J.R.H., Het ontwerp voor de gemeenschap van winst en verlies en die van vruchten en inkomsten. — Kollewijn R.D., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Internationaal Privaatrecht (I).

Ars Aequi : jg. 1967 - nr. 10.

Kleingeld J., De regeling van gevonden voorwerpen in het ontwerp NBW vergeleken met hulp en berging in het zeerecht. — Van der Steenhoven J.G., Reactie op noot van Prof. Mr. W.C.L. Van der Grinten in Ars Aequi XVI.

Tijdschrift voor Vennootschappen, Vereniging en Stichtingen : jg. 1967 - nr. 10.

Kooy Chr., Concentraties en fusies van ondernemingen. — Van den Heuvel H., Het verblijfsbeding en blokkeringsclausules. — Van Waardenburg D.A., De Belgische PVBA als dochtermaatschappij van een Nederlandse naamloze vennootschap. — Haccoût J.F., Wijziging in de effectennotering aan Westduitse beurzen. — Van Els, P.G.M., Civielrechtelijk rechtspraakoverzicht. — Uittredingsvoorwaarde.

Journal des Tribunaux : jg. 1968 - nr. 4599 :

Glansdorff B., Les droits réels (1965-1966).

Nr. 4600.

Carton de Tournai R., Les responsabilités du juriste d'entreprise dans la Société.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie : jg. 1967 - nr. 3.

de le Court E., L'évolution de la chambre du conseil dans les lois pénales belges.

Recueil Général de l'Enregistrement et du notariat : jg. 1968 - nr. 21095 à 21100.

Cuvelier A., Restitution du chef d'information d'une décision judiciaire, des droit d'enregistrement perçus sur la décision infirmée.

Annales de droit : jg. 1967 - nr. 4.

Jeanmart N. et Coupé F., La clause de célibat ; le pour et le contre. — Maroy P., Les six communes périphériques font-elles partie de la région de langue néerlandaise ? — Lambotte C., Notes sur les peines d'amende fixées en livres ou en florins dans des dispositions de l'ancien régime demeurées en vigueur en Belgique.

Revue de l'administration et du Droit administratif de la Belgique : jg. 1967 - nr. 12.

Sarot J., Droit Constitutionnel, Les cabinets ministériels.

Recueil Dalloz Sirey (Paris) : jg. 1968 - nr. 45.

Inhoudstafel 1967.

nr. 1 :

Motulsky H., Pour une délimitation plus précise de l'autorité de la chose jugée en matière civile. (I).

nr. 2

Motulsky H., Pour une délimitation plus précise de l'autorité de la chose jugée en matière civile (fin).

Revue Française de Science Politique : jg. 1967 - nr. 6.

Meyriat J., Avant-propos. — Calvez J.Y., La place de l'idéologie. — Meyer A.G., Qui gouverne l'U.R.S.S. ? — Chambre H., A la recherche de la rationalité économique. — Laloy J., La coexistence avec l'occident. — Tucher R.C., L'étincelle et les autres révolutions. — Carrière d'Encousse H., Du prolétariat révolutionnaire à la révolution sans prolétariat.